TEMEL EĞİTİM DERSLERİ

YENİ DÖNEM YAYINCILIK

TEMEL EĞİTİM DERSLERİ

YENİ DÖNEM YAYINCILIK

Broşür Dizisi-4
TEMEL EĞİTİM DERSLERİ

Baskı: Estet Ajans Matbaacılık
Merkezefendi Mah. Fazılpaşa Cad. 4. Zer San.
Sit.No: 16/26 Topkapı / İst. Tel: 212 565 17 74

Telif Eserleri Kanunu gereğince bu eserin bütün hakları
Yeni Dönem Yayıncılık'a aittir

Yeni Dönem Yayıncılık
Sofular Cad. Sofular Mah. 8/3 Fatih / İstanbul
Tel&Fax: 212 533 32 57
www.mucadelebirligi.com

Bu çalışma, sınıflar mücadelesinde safını emekten yana belirleyen her devrimcinin bilmesi gereken temel bilgileri içermektedir. Bu çalışmanın konusu üzerine ülkemizde daha önce de onlarca kitap yayınlandı. Dünya sosyalist hareketinin birikimlerini yansıtan bu kitaplar, yeni başlayanlar için öteden beri okunmuş incelenmiştir. Ama hemen bizi böylesi bir çalışmaya iten asıl etken, ülkelerimizin içinde bulunduğu süreçtir.

90'lı yıllarda artan devrimci kriz ve her geçen gün şiddetlenerek süren iç savaş, bu savaşın taraflarından birisi olan, emekçilerin teorik açıdan donanımlı olmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Bu donanıma temel oluşturan onlarca kitabın incelenmesi ise uzun zaman istemektedir. Bu zaman kaybını önlemek; pratiğin öne çıktığı, ciltler dolusu kitabı okuma fırsatı bırakmadığı, sınıflar mücadelesinin iç savaş halini aldığı bu ortamda, devrimci saflara katılan her bireyin teorik bakımdan gelişimine katkıda bulunmak; her birinin teorik donanımına temel hazırlamak amacıyla, dünya komünist hareketinin birikimlerini, mücadeleyle tanışan herkesin anlayabileceği yalın bir anlatımla ortaya koyan bu çalışma, proletaryanın mücadelesine katılan herkesin elinde bir rehber olacaktır.

Devrim Nedir

Devrim; toplumsal devrimler ve siyasal devrimler diye birbirinden ayrılan iki yönlü bütünsel bir eylemdir.

Toplumsal Devrim; ekonomik ve toplumsal sistemin daha ileri bir sistemle yer değiştirmesi,

Siyasal Devrim ise; politik iktidarın bir sınıfın elinden daha ileri bir sınıfın eline geçmesidir.

Bir sosyo-ekonomik kuruluştan bir diğerine geçiş, her zaman hangi sosyo-ekonomik kuruluşun yerini bir diğerine bırakmasının ilk örneği, ilkel komünal toplumun yerine köleci toplumun geçmesiydi. Bu geçişin özgül özelliği sınıflar öncesi toplum biçiminin yerini sınıflı toplumun almış olmasıdır.

İlkel komünal toplumun yerini elan köleci toplumda, köle sahipleri ile köleler arasındakilerin yanı sıra, büyük toprak sahipleri ve tefeciler ile küçük köylülerin ve diğer özgür küçük mülkiyet sahiplerinin devrimci hareketlerine yol açtı. Köleci toplumdaki diğer bir devrimci hareketler dalgası da köleler ile köle sahipleri arasındaki savaşımdan doğdu. İlk çağın en büyük köle ayaklanması, yüzbinden fazla kölenin katıldığı Spartaküs ayaklanmasıydı.

Her ne kadar ilk çağ toplumlarında feodalizme geçişin ön koşulları doğmuşsa da, bu geçişi gerçekleştirebilecek devrimci bir sınıf henüz yoktu. Bu yüzden köleci toplumdaki bunalımlar, bazı devletlerin kendilerinden daha güçlü devletlerin boyunduruğu altına girmelerine yol açtı; diğerini boyunduruk altına girmelerine yol açtı; diğerini boyunduruk altına alan devlet ise çok geçmeden kendisi yeni bir bunalım dönemine giriyordu. Bunların en güçlüsü olan Roma İmparatorluğu, içte kölelerin ve sömürgelerin ayaklanma-

larıyla sarsılıp zayıfladı ve çevredeki barbar kabilelerin şiddetli saldırılarıyla çöktü.

Özgül koşulları ne olursa olsun, köleci toplumdan feodal topluma geçiş, bir sosyo-ekonomik kuruluştan bir diğerine geçişin evrimci yollardan değil, ancak ve ancak köhneleşmiş düzenin temelinden yıkılmasıyla olanaklı olacağına ilişkin bir genel önermeyi doğrulamaktadır.

Feodal topumda, köylü hareketleri, köle ayaklanmalarından daha yüksek bir gelişim düzeyinde gerçekleşti, ancak bunların da zayıflığı kendiliğindenlikleriyle ve örgütsüzlüklerinde yatıyordu. Zaman, henüz feodal toplumun kapitalist toplum tarafından ortadan kaldırılması için olgun değildi. Ancak, feodal toplumun bağrında kapitalist ilişkiler doğmaya başladığında ve feodal sistem üretim güçlerinin gelişimini engelleyici bir hale gelip derin bir bunalım dönemine girdiğinde gereksinilen sınıf ortaya çıktı. Burjuva devrimlerin ön koşulları işte bu dönemde olgunlaşmaya başladı.

Feodalizmin bunalım, kapitalizmin ise yükselme dönemindeki devrimler kent burjuvazisinin önderliğinde oluştu. Kent burjuvazisi kimi zaman feodal güçlerle uzlaşmalara girdi, kimi zaman da bu güçlerin tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik kesin savaşımlara girmekten geri kalmadı. Örnek; 1789 Fransız Burjuva Devrimi... Burjuva devrimlerin özgül bir özelliği, bunların ana amaçları ve politik üst yapısının, feodal toplumun bağrında gelişmiş olan kapitalist ekonomi sistemine ayak uydurmasını sağlamak ve bu ekonomi sisteminin engelsiz gelişimi için zorunlu koşulları güvence altına almak olan -göreceli olarak hızlı gerçekleşen devrimler olmasıdır. Bu nedenle burjuvazinin politik erki ele geçirmesiyle burjuva devrimleri de bitiyordu.

Sosyalist devrim politik alanda işçi sınıfını iktidara geçirir ve onun diktatörlüğünü kurur. Bunun gerçekleşmesi için yalnızca burjuvaziyi yönetimden uzaklaştırmak yetmez, aynı zamanda emekçilerin baskı altında tutulmasına yarayan eski devlet mekanizmasının tümünü dağıtıp, yerine kökten yeni bir erk örgütü geçirmek de gerekir.

Ne var ki, politik erkin ele geçirilmesi, sosyalist devrimin tamamlanması değil, yalnızca başlangıcıdır. Politik erkten yararlanılarak toplum, onun ekonomisi ve kültürü köklü bir dönüşüme uğratılır. Yeni devlet erki, daha önceki devrimlerde olduğu gibi yal-

nızca köhnemiş sistemi ortadan kaldırmaz, aynı zamanda yeni toplumu da kurar.

Sosyalist ekonominin kuruluşu, proletaryanın siyasal erki ele geçirmesinden sonra başlar. Siyasal devrim, bir kaç hafta, ay ya da yıl içinde gerçekleşebildiği halde, ekonominin sosyalist tarzda dönüşüme uğratılması uzun bir zaman alır. Örneğin; proletaryanın önderlik ettiği Ekim Devrimi, kapitalizmin egemen olduğu Rusya 'da ilk defa gerçekleşmiş, siyasal devrimin gerçekleşmesinden sonra gündeme gelen toplumsal devrim 1917-1936 yılları arasındaki süreci kapsayan uzun bir dönemi almıştır.

Siyasal devrimin gerçekleşmesinden sonra, toplumsal devrimin gerçekleşmemesi bu doğrultuda adımlar atılamaması sonucu siyasal iktidarın da tekrar kaybedilmesine yol açar. Örneğin, 1974 Portekiz Devrimi; proletarya önderliğinde kurulan halk cephesi zor yoluyla faşizmi yıkmış, yerine demokratik bir devlet inşa etmeye çalışmış ancak toplumsal devrimini gerçekleştiremediğinden siyasal iktidarın yine tekellerin eline geçmesiyle sonuçlanmıştır.

-Nikaragua Devrimi; Sandinist hareket tek başına iktidara gelmiş, toplumsal devrimi gerçekleştirmek için hızla adımlar atılmış ama bunu gerçekleştiremediğinden, burjuvazinin bir kısmının iktidarı ele gerçekleştiremediğinden, burjuvazinin bir kısmının iktidarı ele geçirmesine engel olmuştur.

- El Salvador; 1990'lı yıllarda gelişen iç savaş sonucu burjuvazi iktidarı temelli kaybetme tehlikesi karşısında, emekçi sınıflarla ittifaka gitmiş, toplumsal devrim doğrultusunda hiç bir adım atılmadığından hiç bir dönüşüm sağlanamamıştır.

- İran Devrimi; Şah'ın faşist diktatörlüğüne karşı, siyasal devrim gerçekleştirilerek iktidar yerle bir edilmiş, iktidarı ele geçiren mollaların toplumsal dönüşüm gibi bir amacı ve yönelimi olmadığından hızla gericileşmiştir.

Sınıf Nedir

Tarihsel olarak belirlenmiş bir üretim sürecinde, üretim araçları karşısındaki konumları üretim içindeki yerleri, üretimden aldıkları payları ve bu payları alış biçimlerine göre birbirinden ayırt edilebilen istikrarlı insan topluluklarına **sınıf** denir.

Bu özellikler arasında en temel olanı, üretim araçları ile olan ilişkilerdir. Sınıfların toplumsal üretimde aldıkları yer ve oynadık-

ları rol, sağladıkları geliri elde etme biçimi ve bu gelirin miktardı üretim araçlarıyla olan ilişkilerine bağlıdır. Sınıflar başlangıçsız ve sonsuz değillerdir. İlkel toplumda sınıf yoktu. O çağlarda, üretimin gelişim düzeyinin çok düşük olması, insanların ancak açlıktan ölmemeleri için özel mülkiyetin, sınıfların, sömürünün ortaya çıkması için hiç bir olanak yoktu.

Fakat daha sonraları, üretim güçlerinin yaygınlaşması ve iş üretkenliğinin yükselmesi nedeniyle insanlar tükettiklerinden daha fazlasını üretmeye başladılar. Maddi servetleri biriktirme, üretim araçlarına sahip olma olanağı ortaya çıktı. Ticaretin ve işbölümünün gelişmesiyle özel mülkiyet tarih sahnesinde belirdi.

Özel mülkiyetin gelişmesi ve ortaklaşa mülkiyetin silinip gitmesiyle, insanlar arasındaki ekonomik eşitsizlik büyüdü. Kimileri, özellikle soylu ailelerden gelme olanlar zenginleşerek, topluluğun üretim araçlarını ellerine geçirdiler. Diğerleriyse bu araçlardan yoksun edildikleri için, bunların sahipleri hesabına çalışmak zorunda bırakıldılar. Böylelikle, ilkel toplum parçalandı, sınıf farklılıkları ortaya çıkmaya başladı. Bu süreç uzlaşmaz sınıf farklılıkları ortaya çıkmaya başladı. Bu süreç uzlaşmaz sınıfların ve sömürünün ortaya çıkmasıyla tamamlandı.

Sınıflar her şeyden önce tarihsel olarak sınırları belli bir üretim sistemi içindeki yerlerine göre birbirlerinden ayırt edilen insan gruplarıdır. Bu, her sınıfın, onu doğuran üretim tarzıyla birlikte ele alınmasını gerektirir ve uzlaşmaz çelişkiler barındıran her üretim tarzı, toplumları köle sahipleri ile köleler, feodal beyler ile serfler, kapitalistler ile proleterler gibi kendine özgü bir tarzda sınıflara böler.

Her üretim sisteminde sınıflar birbirlerinden farklı ve hatta birbirlerine tamamen karşıt yerler alırlar; bu yeri belirleyen onların **üretim araçlarıyla olan ilişkileri**dir. Bilindiği gibi, bünyesinde uzlaşmaz çelişkili sınıflar barındıran toplumlardaki üretim ilişkileri sömürü, egemenlik ve boyunduruk ilişkileridir. Üretim ilişkilerinin bu karakterini, egemen sınıfın üretim araçları üzerindeki tekeli açıklar; ezgi altındaki sınıfın elinde üretim aracı namına bir şey yokken egemen sınıfı üretim araçlarını tümüne ya da en azından en önemlilerine sahiptir. Toplumun bir kesiminin üretim araçlarını tekelleştirdiği durumda, işçi kendi varlığını sürdürebilmek için gerekli olan çalışma süresi dışında, ayrıca üretim araçları sahibinin

geçimini sağlayacak ek bir çalışma süresi de harcamak zorundadır.

Sınıfların üretim araçlarıyla olan ilişkileri onların **toplumsal iş örgütlenmesindeki rollerini de** belirler. Sınıflar, toplumsal üretimde çeşitli işlevleri yerine getirirler. Uzlaşmaz çelişkili toplumlarda sınıflardan biri üretimi sev ve idare eder, ekonomiyi ve tüm toplumsal işleri denetler ve özellikle zihinsel çalışma ile uğraşırken, diğerleri üstlerine zorla yıkılan ağır bedensel çalışmayı sürdürmek zorundadır.

Sınıflı toplumda, üretimin denetimi çoğunlukla üretim araçlarına sahip olan sınıfın elindedir. *"Kapitalist sanayi yöneticisi olduğu için kapitalist değildir, tersine kapitalist olduğu için sanayi yöneticisidir. Tıpkı feodal çağda din adamlığı ve hakimlik işlevinin toprak mülkiyetinin nitelikli olması gibi, sanayinin yönetimi de sermayenin bir niteliğidir."* **Marx.**

Üretim ilişkileri köhneleşip üretim güçlerinin gelişmesine engel olmaya başlayınca, egemen sınıfın toplumsal iş örgütlenmesinde oynadığı rol de değişikliğe uğrar; üretimdeki örgütleyici işlevini yitirerek, toplumun bedenine yapışmış bir asalak durumuna gelir. Bu eskiden toprak sahibi aristokratlar için geçerliydi; bugün de örgütleyici işlevlerini sevk ve idarecilere, en önde gelen teknik elemanlara vb. terk eden burjuvazi için geçerlidir.

Sınıflar aynı zamanda **toplumsal gelirden aldıkları payın büyüklüğüne ve kaynağına göre de** birbirlerinden ayırt edilirler. Elbette, sınıflar arasındaki bu bölünme büyük bir öneme sahiptir, ancak yine de belirleyici bir etken değildir. Eğer sınıfların neden çeşitli gelir kaynakları ve bunun sonucunda da çeşitli yaşam koşulları olduğu sorusunu soracak olursak, bunu kolayca anlayabiliriz. Gelir kaynaklarındaki ve yaşam koşullarındaki çeşitliliğin balıca nedeni, sınıfların toplumsal üretim sistemi içindeki konumlarında yatar.

Toplumun ekonomik yapısına dayanan sınıflara bölünmüşlük, toplumun politik sistemine ve manevi yaşamına da yansır.

Sınıflara bölünme, bütün toplumsal ilişkiler sistemini etkilemek suretiyle toplum yaşamını baştanbaşa kapsar. Bu ilişkiler maddi ve ideolojik olmak üzere ikiye ayrılırlar. Sınıflar arasında hem maddi, hem de ideolojik ilişkiler vardır. Sınıflar, sömürücü sınıflara, sömürülen sınıfın çalışmasına sahip çıkma olanağı veren belli ilişki-

lerle birbirine bağlanmışlardır. Bu ilişkilerin tümü, toplumun sınıf yapısını biçimlendirir; sınıf savaşımının maddi, ekonomik temelini oluşturur. Ama sınıflar arasındaki ilişkiler yalnızca ekonomi alanına hapsedilemez; en yoğun dile gelme biçimlerini politika alanında kazanırlar. Sonuç olarak, sınıflar arasındaki ilişkiler, sınıf savaşımı, ideoloji alanında, toplumun manevi yaşamı içinde ortaya çıkarlar. Kapitalist üretim ilişkilerinden kaynaklanan proletarya ile burjuvazi arasındaki karşılıklı tüm toplumsal yaşam içinde kendini gösterir. Bu karşıtlık bu sınıfların yaşam koşullarında, aile ilişkilerinde, aynı zamanda işçilerin burjuvalardan değişik fikirlere, görüşlere, törelere ve ahlaksal ilkelere sahip olmalarında ve değişik politika izlemelerinde görülür. Sınıfların günlük yaşamdaki, eğitim ve kültür alanındaki, fikirlerindeki, inançlarındaki, toplumsal psikolojilerindeki vb. konumlarını karakterize eden farklılıklar, ekonomik ilişkilerinden türemişlerdir.

Bilimsel Sosyalizm Nedir

Bilimsel Sosyalizm; işçi sınıfının kurtuluş öğretisidir. **(Marksizm-Leninizm).**

Bütün bilimler, insanın doğayı ve toplumu tanıma; doğadaki, toplumdaki değişim ve gelişim yasalarını ortaya çıkarma; ortaya çıkan bu yasalara uygun bir biçimde geleceği ilişkin çalışmalarını yönlendirme amaç ve çabalarına hizmet ederler. Doğadaki gelişmeleri ve yasalarını inceleyen bilime **Doğa Bilimleri** diyoruz. Zooloji, Botanik, Jeoloji, Fizik vb. bilimler doğayı ve onun yasalarını incelerler. İnsan Toplumunu, yaşam biçimlerini ve insan davranışlarını inceleyen bilimlere de **Toplum Bilimleri** diyoruz. Sosyoloji, Psikoloji vb. bilimler de insanı, toplumu ve bunlardaki hareketlerin, davranışların, gelişmelerin yasalarını incelerler.

Bilimsel Sosyalizm de toplum bilimlerinden birisidir. Bilimsel Sosyalizmin ilk kuramcıları ve pratisyenleri olarak Marx ve Engels ve hemen sonra da Lenin, bu bilimin ortaya çıkıp gelişmesinde çok büyük emekler harcadıkları, bu bilimin temelini oluşturan yasaları ortaya çıkarıp uyguladıkları için bilimsel sosyalizme **Marksizm-Leninizm** adı da verilir.

Bundan yüzelli yıl kadar önce ortaya çıkan bu bilim, toplumların gelişiminin temel yasalarını ortaya sergilediği gibi, işçi sınıfının

içinde bulunduğu ezilmişlik ve sömürüden nasıl kurtulacağının yollarını da göstermiştir. Kendilerine bu bilimi kılavuz edinen işçi sınıfı, dünyamızın üçte birinde artık insanın insanı sömürmesine son vermiştir, sınıfsız topluma, **Komünizme** giden yolda çok önemli taşlar döşemişlerdir.

Bilimsel Sosyalizmin Kaynakları Nelerdir

Bilimsel Sosyalizme kaynaklık eden gelişmeler Almanya, İngiltere ve Fransa'da ortaya çıkmıştır. Hemen her olay, her sorun gelişip olgunlaşmasını tamamladıkça çözülemediği için, bu ülkelerdeki gelişmeler, ancak Marksizm-Leninizm'in ortaya çıkışına kaynaklık edebilmiştir. Bu kaynakları sırasıyla incelersek:

Alman Felsefesi:

Marx öncesi dönemde Avrupa'nın felsefi alanda en iyi düşünürleri Almanya'dan çıkmışlardı. Bunların en önemlileri Ludwig Feuerbach (1804-1872) ve Hegel'dir (1770-1831).

Feuerbach, materyalist bir düşünürdür. Ancak aynı zamanda da metafiziktir. İdealizm ve dini bir yana iten Feuerbach, felsefenin salt düşünce çerçevesi içinde kalması gerektiğini, görevinin doğayı, insanı incelemek olduğunu söylüyordu. Doğayı hareket halinde incelemeye çalışmasına karşın, felsefesi bütün olarak metafizik materyalizm çerçevesi dışına çıkmıyordu. Feuerbach'ın toplumun gelişmesi üzerine idealistçe bir görüşü vardı. Toplumdaki esas itici gücün ahlak, insanlar arasındaki manevi ilişkiler olduğunu kabul ediyor; bunların ekonomik ilişkilerden, üretim ilişkilerinden dolayı ortaya çıktığını anlayamıyordu.

Hegel ise diyalektik yönetimin kurucusudur. Fikir ve düşüncelerin gelişiminin temel diyalektik yasalarını oluşturmuştur. Hegel'in diyalektiği felsefi düşünce için büyük bir kazanç olmakla birlikte, ciddi yanlışları da içeriyordu. Hegel'e göre, diyalektik yasaların belirttiği gelişmeyi gösteren, maddi evrenin nesne ve olayları değil, onların şeklini alan düşünceydi. Aynı şekilde gelişme süreci üzerine de dar bir görüşe sahipti. Ona göre, doğa, zaman içinde gelişmez, yalnız mekân içerisinde yayılır. Toplumun gelişmesini yalnız geçmişte görüyordu. Hegel, toplum içerisinde sürüp giden çelişkilerin mücadeleyle değil, uzlaşmayla çözüleceğini düşünüyordu. Marx ve Engels, Hegel'i idealizmi yüzünden şiddetle

eleştiriyor, diyalektiğe ise yüksek bir değer veriyorlardı. Hegel'in felsefesini idealizm örtüsünden sıyırdıktan sonra, diyalektik ve tarihi materyalizmin oluşturulmasında kullandılar.

İngiliz Ekonomi Politiği:

Marx öncesi dönemin ekonomi politiğin en gelişkin olduğu ülke İngiltere'dir. İngiliz ekonomi politiklerinden özellikle Adam Smith (1723-1790) ve David Ricardo (1772-1823) kapitalizmin tahlili üzerine durmuş, araştırmalar yapmışlardır. Bu iki bilim adamı değerin kaynağı üzerine araştırmalarıyla tanınırlar. Vardıkları sonuç bugün **Emek-değer** teorisi olarak adlandırılır. Buna göre değeri yaratan emektir. Bu bilim adamları değerin kaynağını doğru olarak tespit etmişler ancak kapitalizmde sömürünün nasıl olduğunu bulup açığa çıkaramamışlardır. Bunu Marx **Artı-değer** teorisini geliştirip ortaya koyarak gerçekleştirmiştir.

Fransız Ütopik Sosyalizmi:

Marx öncesi dönemde sosyalizm teorisinin en gelişkin olduğu ülke Fransa'dır. Birçok ütopik sosyalist yetişmekle birlikte en önemlileri Saint Simon (1760-1825), Charles Fourier (1172-1837) ve Robert Owen (1771-1858)'dir.

Planlı ekonomi, emeğe göre ürün veya eşit işe eşit ücret gibi iki temel konu ve özellikle de sosyalist paylaşım temeli olan **"emeğe göre ürün"** prensibi ütopik sosyalistlerden alınmıştır. Ancak bu düşünürlerin ütopyalarını gerçekleştirmek için başvurdukları yollar hiçte sağlıklı değildi. Onlara göre; iyi niyetli burjuvalar işçilerin ne kadar büyük bir yoksulluk ve sefalet içinde yaşadıklarını ve ne kadar kötü şartlarda çalıştıklarını görecek ve merhamet gösterecek sorun çözümlenmiş olacaktı. Ütopyacılar, kendi zamanlarının toplumda, onu ortadan kaldıracak temel araçları göremediler ve eleştirdikleri toplum ile hayal ettikleri toplum arasındaki bağları bulup çıkaramadılar. Kapitalizmin çöküşünde proletaryanın oynayacağı zorunlu rolü keşfedemediler.

Marx ve Engels, ütopiklerden planlı ekonomi ve paylaşım prensiplerini alıp geliştirerek kendiliğinden sınıf olan proletaryayı kendi için sınıf haline getirip, ona kurtuluş yollarını gösterdiler.

Bilimsel Sosyalizmin Bileşenleri Nelerdir

İngiliz Ekonomi Politiği ve Fransız Ütopik Sosyalizminin kaynaklık ettiği Bilimsel Sosyalizmin kurucuları olan Karl Marx (Alman, 1818-1883) ve Fredreic Engels (Alman, 1820-1895) bu bilim adamları ve düşünürlerin öne attığı tezleri incelemiş, var olan yanlışlarını sergileyip, doğru olan yanlarını ve eksiklerini geliştirip tamamlayarak, işçi sınıfına kurtuluşun gerçek yolunu göstermişler ve yaşamları boyunca da bu uğurda mücadele etmişlerdir.

Marx ve Engels'in kurdukları Bilimsel Sosyalizm üç bileşenden oluşur:

- **Felsefe**
- **Ekonomi Politik**
- **Sosyalizm**

Bu üç bileşenden ilki olan **Felsefe;** dünyanın ve evrenin meydana gelmesinin nasıl olduğunu ve insan düşüncesinin sistematiğini inceler, yol ve yöntemler gösterir.

İkinci bileşen **Ekonomi Politik;** genel olarak ekonomiyi, özel olarak da insanlık tarihi boyunca üretim ilişkilerini inceleyen bilimdir.

Üçüncü bileşen **Sosyalizm** ise, dünyamızda bugüne kadar yaşanan gelişmeleri, mücadele stratejisi ve taktikleri açısından inceler, devrimini yapmış ülkelerdeki devrim deneyimlerini inceler, yasalarını ortaya çıkarır, sosyalist teori ve birimimin işçi sınıfının kurtuluşu yolunda nasıl kullanılacağının belirlenmesine çalışır.

I. BÖLÜM: Felsefe

Felsefe Nedir

Felsefe, doğaya, topluma ve insan düşüncesine yön veren en genel yasaları inceleyen sistemli bilgidir.

Bir düşüncenin felsefi olabilmesi için ele alınıp incelendiği bütün olgu ve olayları aynı bakış açısıyla değerlendirmelidir. Doğaya maddi, insana ise dini açıdan yaklaşan -veya tersi de olabilir- düşünce hiç bir zaman felsefe olamaz. Yani felsefe; bütün olgu ve olayları sistemli bir yöntemle inceler.

Felsefe; kelime kökeni olarak antikçağ Yunanistan'dan gelir. **Philo,** sevgi-seven, **soph** ise bilgi anlamındadır. İkisinin birleştirilmesi ile ortaya çıkan felsefe ise **"bilgi seven"** anlamına gelir.

Felsefe, özgül bir içeriğe ve biçime sahip, kendisine ilkelerinin ve vardığı sonuçların teorik dayanaklarını sağlayan bir dünya görüşüdür. İşte felsefeyi, doğaüstü güçlere inanmaya başlayan ve hayallerle duyguları kullanarak gerçeğe büyülü biçimler veren bilim dışı dünya görüşünden ayırt eden de budur.

Felsefi bir dünya görüşü, evrene, doğaya, topluma ve insana ilişkin, son derece genelleştirilmiş, teorik görüşlerin oluşturduğu bir sistemdir. Felsefe yaşamın toplumsal, politik, bilimsel, ahlaksal, estetik vb. alanlarında, insanın düşüncelerine ve davranışlarına belli bir yön vermeye çalışır.

Felsefi dünya görüşü yalnızca ilkelerini ortaya atıp, insanların onlara inanmalarını sağlamaya çalışmaz. Bu ilkelerin mantıksal açıklamalarını da verir.

İnsanın dünyayı tanıması çeşitli bilimler aracılığı ile olur. Ve daha iyi bir yaşam için mücadele eden emekçiler bilimsel bir dünya görüşüne sahip olmak zorundadır. Bu bilimsel dünya görüşü, marksist felsefedir, diyalektik materyalizmdir.

Marksist felsefe, insanlık tarihinde düşüncenin gelişiminin vardığı en yüksek aşama ve bu gelişmenin bir sonucudur. Bu felsefe yüzyıllar süren gelişmesi boyunca insanlığın yarattığı en iyi ve en ileri ne varsa her şeyi özümleyip korumuştur. Bunun yanı sıra diyalektik ve tarihsel maddeciliğin doğuşu felsefede nitelikçe bir sıçramayı, devrimci bir dönüşümü ifade eder.

Marx ve Engels'in devrimci, işçi sınıfının dünya görüşü olarak oluşturup geliştirdikleri felsefe, burjuvazinin egemenliğini devrime, kapitalizme son verme ve tarihte eşine rastlanmadık, en ileri, en hakça toplum düzeni olan yeni, komünist toplumu kurma gibi tarihsel görevler üstlenmiş işçi sınıfına, yalnızca dünyanın tamamen bilimsel bir açıklamasını yapmakla kalmaz, aynı zamanda onun dönüştürülmesini sağlayacak teorik aracı da verir.

Emekçiler, marksist felsefeyi öğrenmek zorundadır. Sömürücü sınıfı, sömürüyü devam ettirmek için yalana muhtaçtır, devrimci sınıf ise, sömürüye son vermek için hakikate muhtaçtır. Devrimci görevini yerine getirebilmesi için bu sınıfa gerekli olan şey, doğru bir dünya görüşüdür.

Felsefenin Temel Sorunu

Antik (köleci) çağdan bu yana dünyanın bütün filozofları temel sorun üzerine düşünmüş ve düşünceler üretmişlerdir. Bu sorun evrenin ve dünyanın insan tarafından tanınıp tanınmayacağı üzerinedir. Yani sorun; **Evreni tanıyabilir miyiz?** Biçiminde konulabilir. Bu temel sorunda filozoflar iki ayrı cevap vermişlerdir. Bazı filozoflara göre insanın evreni, dünyayı hayatın kökenini anlayabilmesinin, tanıyabilmesinin imkânı yoktur. İnsan aklı bunu algılayabilecek, cevaplayabilecek düzeyde değildir. Bu felsefi akıma **Agnostizm (bilinemezcilik)** adı verilir.

Evrenin, dünyanın ve hayatın tanınabileceğini, anlaşılabileceğini öne süren iki ayrı felsefi akım da vardır. Bunlardan birincisi, Allah'ın, Tanrı'nın ya da Kutsal Ruh'un yarattığı bu evrenin yine o güç tarafından yaratılan, insanın akıl ve inanç yoluyla onu kavramasını, anlamasını sağlar. Yani evren ide (ruh-düşünce) tarafın-

dan yaratılmıştır. Ve yine İde'ye dayanarak bu evren kavranabilir. Bu akıma felsefede **İdealizm** denir.

Bir diğer felsefi yaklaşım ise; evrenin ve yaşamın kökeninin maddeye dayandığını; maddeden oluştuğunu öner sürer. Bu felsefi gruba **Materyalizm** denir.

Bizim biraz önce açıklamaya çalıştığımız Agnostizm üzerinde uzun uzun durmak istemiyoruz.

Diğer iki felsefi akım üzerinde incelememizi sürdürelim.

İdealizm Nedir

İde; kelime anlamıyla ruh, düşünce demektir. Biraz önce kısaca söylediğimiz gibi evrenin bir ide tarafından yaratıldığını ve idenin gücüne dayanarak onun anlaşılabileceğini, insan ve evrenin bu idenin bir yansıması, görüntü biçimi olduğunu öne sürerler. Ve bir bağlamda ideye olan bağımlılık ve inanç insanın ona yaklaşmasını ve evreni kavrayabilmesini getirecektir. İdealizmin ne olduğunu anlayabilmek için **İde** yani **Düşünce** nedir onu inceleyelim.

Düşünce birçok biçimde tanımlanır. Kaba materyalistler düşünceyi tanımlarken karaciğer için safra ne ise beyin için düşünce odur diyerek, düşünceyi beynin bir salgısı haline getiriyorlardı. Yine, kimi sözde bilim adamlarına göre, bilgisayar teknolojisi ve sibernetik alanındaki gelişmeler sonunda düşünebilen robotlar ve makineler yapılabilir gibi mesnetsiz teoriler ortaya atılıyor. İdealistlere göre ise, düşünce insandan kopuk bir ideye özgüdür. Yani nesnel değildir. Nesneden bağımsız olarak vardır ve nesneyi yaratır.

Bu yaklaşıma karşı, Lenin, alaycı bir söylemle "beyinsiz felsefe" söylemini kullanmıştır. Düşüncenin en olgun tanımını yine materyalist filozoflardan Karl Marx'ta buluruz:

"Düşünce, özel şekilde organize olmuş madde olarak insan beyninin en yüksek ürünü; insan beynine taşınan, iletilen gerçek hareketin yansımasından başka bir şey değildir."

Yani, düşünce, maddenin bir ürünüdür ancak, özel şekilde organize olmuş, en üst düzeyde gelişmiş madde olan beynin bir ürünüdür. Düşünce, bizim dışımızda varolan nesnel gerçeğin insan beynine taşınan, iletilen nesnel gerçeğin yansımasıdır.

Yani, düşüncenin ortaya çıkabilmesi için düşüncenin konusu olan nesnenin maddenin ortaya çıkması ve yine düşünerek madde

olan özel organizma beynin varolması gerekmektedir. Yani düşünce, düşünülen ve düşünen nesne olarak iki yönüyle de maddeye bağımlı, maddenin bir ürünüdür. Maddesiz düşünce, maddeden ayrı, maddeden kopuk düşünce olamaz. Düşünceyle madde sıkı sıkıya birbirine bağlıdır.

Öznel İdealizm

Bu tür idealist filozoflara göre evrendeki her şey insanın kendi düşüncesinin yansısından başka bir şey değildir. Yani, insan kendisi düşündüğü için nesneler, maddeler vardır. Bu düşünürlerin en önde gelenlerinden ortaçağın karanlık dönemindeki Berkeley söylenebilir. Bu felsefi akıma göre madde fikirlerin bir "terkibi" (bileşeni)dir. Yani, insanın düşüncesinden bağımsız hiç bir madde yoktur, insan düşündüğü için dünya ve evren vardır. Bu felsefi akımın vardığı sonuç Descartes'in deyimiyle "düşünüyorum öyleyse varım" biçiminde ifade edilir. B tür bilim dışı, akıl dışı filozoflara en güzel cevap büyük ozan Nazım Hikmet'in deyimiyle "eldivensiz cinsinden bir kaç tokat"la vermek ve onlara benim seni tokatlamadığımı düşün, bu tokadın acısını hissetmezsin demek yeterlidir.

Din Nedir

Sosyal bakımdan, tarihsel bakımdan şartlandırılmış geçici bir olgu olan din, tarihi süreç boyunca ilkel insanın gelişiminin belirli bir devresinde kavranılamayan bazı tabiat güçleri karşısında, insanın güçsüzlüğünün bir sonucu olarak çıkmıştır. Dinin kökenleri, bilinçsizlik, korku ve çaresizlikte yatar. Modern çağda din Lenin'in sözleriyle ***"sürekli başkaları hesabına çalışmaktan bunalmış halk kitlelerinin yalnız başlarına kalışlarından ve sefaletlerinden doğan, onlar üzerinde ağırlığını her an hissettiren manevi baskı formlarından biridir."***

Dinin ilk ortaya çıkışında ilkel insanın doğa olayları karşısında, bilinçsizliği yine bu olaylar karşısında çaresizliği ve korkusu vardır. İlkel insan yaşadığı ortamda en düzgün zemin olan sel yatağına, barınağını veya kulübesini yapar. Sel geldiğinde hem barınağını yıkar hem kendisine zarar verirdi. Bunun sonucu, ilkel insan suyu tanrı ilan etti. Aynı şekilde yangın karşısındaki çaresizlik ateş tanrısını doğurdu. İnsanlığın gelişimiyle birlikte doğa olayların insan

tarafından çözümlenmesi ve tedbirlerinin alınmasıyla tanrılar da biçim değiştirdi. Su, ağaç, ateş tanrıları yerini yer, gök, güneş tanrılarına devretti. Bilimsel gelişmeler sonucunda yer, gök ve güneş tanrısı da ruhsal olaylara dayanan tanrılara, mesihlere terk etti yerini. Bugünün modern toplumunda din, bu dünyada sefalet içinde yaşayan insanlara boyun eğme ve teslimiyete karşılık öte dünya cennetini vaat etmekten öte bir şey yapmayarak egemen sınıfı olan burjuvazinin sömürüsüne hizmet etmekten başka bir işe yaramaz.

Materyalizm Nedir

Felsefe tarihinin dünyayı doğru anlamak ve insanın doğa üzerindeki gücünü artırmakta yararlı, ilerici sınıf ve tabakaların dünya görüşü olarak tanımlanır. Materyalistlere göre dünyanın ve evrenin kökeninde **madde** vardır. İnsanlar maddeyi tanıyıp çözdükçe evreni ve yaşamı da tanırlar.

Madde Nedir

Kaba materyalistlere göre madde; "gözle görülen, elle tutulan ve uzayda yer kaplayan her şeydir." Bu tanım okul kitaplarına da girmiştir. Ancak bu tanım bilim ve teknolojideki gelişmeler sonucu gözle görülmeyen, elle tutulmayan maddelerin varlığının da anlaşılmasıyla yetersiz kalmış; idealist burjuva düşünürlerin, materyalistlerle tartışmaların da demagoji malzemesi haline gelmiştir.

Maddenin felsefi anlamındaki en güzel tanımı yine büyük usta Lenin tarafından yapılmıştır: ***"İnsan iradesinden bağımsız olarak varolan, duygu organlarımızca algılanabilen, duyu organlarımızı etkileyerek biz de yeni duyumlar uyandıran her şeye"*** denir. Ancak bu tanımda, ifade edilen bir kaç özelliğin üzerinde durmak gerekir.

Maddenin birinci özelliği tanımda da belirtildiği gibi insanların bilinçlerinden veya istemlerinden bağımsız olarak varolmasıdır. Yani, insanlar istediği veya istemediği için madde var veya yok olmaz. Bilimdeki son gelişmelerin bir kez daha ortay koyduğu gibi madde vardan yok olmaz, yoktan varolmaz. Evrendeki toplam madde miktarı sabittir. Ancak madde enerjiye, enerji maddeye dönüşebilir. Evrende varolan ışık, ısı radyo dalgaları vb. hep maddenin çeşitli görüntü biçimleridir. Yine bilimin yaptığı tespitlere göre bize okul kitaplarında öğretildiği gibi maddenin üç hali değil, beş

hali vardır. Katı, sıvı, gaz halinin yanı sıra, plazma ve enerji de maddenin halleridir. Maddenin bütün görüngü normları harekete ve zamana ve mekâna ayrılmaz bir şekilde bağlıdır. Madde bütün varlık derecelerinde nicelik ve nitelik anlamında sonsuzdur.

Hareket Nedir

Felsefe tarihinin en önemli sorunlarından biri de **Hareket**'dir.

Hareket nedir sorusuna felsefeciler iki ayrı cevap verir. Bunlardan ilki olan metafizikçiler hareketi tıpkı bir daire üzerinde dönen bilyeye benzetirler.

Hareket sürekli birbirini takip eden veya tekrarlayan dairesel bir düzlem üzerindedir. Yine bu kategorideki filozoflar evrenin ve insanın tarihini değerlendirirken, "tarih tekerrürden ibarettir" derler.

Bir diğer grup ise diyalektikçilerdir. Bunlara göre hareket maddenin en temel özelliği ve varoluş biçimidir. Hareket olmadan madde düşünülemez. Hareket değişmedir, gelişmedir. Objeler arasındaki karşılıklı etkileşimdir. Evrende değişmeyen tek şey harekettir ve sonsuzdur.

Hareketin biçimi metafiziklerin dediği gibi dairesel bir düzlemde değil, helezonik (spiral) bir eğriye benzer. Yani sürekli biçimde genişleyen ve yükselen bir eğri çizer. Hiç bir şey evrende eski biçimiyle tekrarlanmaz. Bunu dünyadaki ilk diyalektikçi olarak bilinen Heraklitus "aynı suda iki defa yıkanılmaz" derken suyun gerek kendi iç etkileşimi gerekse dışarıdan gelen tepkilere geçirdiği değişime işaret ediyordu.

Diyalektik antik Yunanca'da diyalekt sözcüğünden gelir. Kelime anlamıyla karşılıklı tartışarak doğruyu bulma anlamındadır.

Lenin'e göre diyalektik; ***"gelişmeye ilişkin en kusursuz, en derin ve en kapsamlı öğreti; durmadan gelişen maddenin bize yansımasını sağlayan insan bilgisinin görülebileceğinin öğretisidir."***

Diyalektik; evrende, maddede ve insan düşüncesindeki değişimin, gelişimin ve hareketin genel yasalarını ve bu gelişmenin gerçekleşmesinin işleyişini ortaya koyan bir yöntemdir. Yani **diyalektik yöntem** doğa bilimlerinde, toplumsal bilimlerde uygulanan gerçek bilimsel yöntemdir.

Diyalektiğin Yasaları

Nicel birikimler sonucu ani bir sıçramayla yeni bir niteliğe geçiş ve orada yeniden nicel birikimlere başlangıç yasası. Ya da kısaca nicelikten-niteliğe geçiş yasası.

Diyalektik gelişme anlayışının ayırt edici özelliği varolanın azalma, çoğalma gibi basit bir değişimi değil, eski olanın çürüyüp, yıkılıp gitmesi yeni olanın, gelişip güçlenmesi biçiminde bilimsel bir süreç olarak kavranışıdır.

Diyalektiğin birinci yasası olan nicelden-nitele geçiş yasasını kavrayabilmek için, nicel, nitel sıçrama gibi kavramları incelemek gerekir.

Nitelik

Bir nesnenin ölçülebilir, sayılabilir özelliklerine nicelik denir. Nicelik kavramı, nitelikten belli bir soyutlamayı zorunlu kılar. Bir nesne hakkında bilgi edinirken önce onun nitel özelliklerini kavrarız. Ancak bundan sonra o nesne ile ilgili nitelikler kendini ortaya koyar. Sayıca büyüklüklerinde belli yönlerinin gelişim derecelerinde, yoğunluğunda zaman, mekân özelliklerinde, renklerinden kendini ortaya koyan özellikler anlaşılmalıdır. Ancak bu nicel özelliklerin belirli bir birikimi o nesnenin nitel bir değişim geçirmesine neden olur. Örneğin, bir nesnenin ısısını belirli bir noktaya kadar yükselttiğimizde o nesnede temel bir değişiklik gerçekleşmez. Fakat belirlenmiş ısı derecesini aştığımız zaman o nesnenin özü değişir. Yani 100 derecede kaynayan suyun buhara dönüşmesi sonucu, su artık buhar olmuştur.

Sıçrama

Nicelik birikimlerinin belirli bir aşamasında o nesnenin gelişiminde bir kesiklik ani bir dönüşüm olur ve nesne nitel bir değişime uğrar. İşte bu kesiklik ve ani değişiklik **Sıçrama** olarak adlandırılır. Nitelik değişimlerinin tümü sıçrama biçiminde olur. Sıçrama belirli bir süreci sona erdirir, yeni bir süreci başlatır. Sıçramadan sonra nesne bir önceki konumuna bir daha dönemez.

Nicelden, niteliğe geçiş yasası ile ilgili olarak şunları söyleyebiliriz. Başlangıçta hissedilmeyecek kadar yavaş ve küçük nicelik değişimleri gelişimin belirli bir noktasında nesnenin niteliğinin değişmeden kalmasındaki dayanaklılık noktasını aşar. Bir dizi ke-

sintiyle (sıçramayla) temel nitelik değişimine yol açarlar. Bu süreçte nesnenin nicelik ve nitelik değişimine yol açarlar. Bu süreçte nesnenin nicelik ve nitelik yanlarının karşılıklı bağlantılarını ve etkileşimlerini bu yasa gösterir. Bu değişimler nesnenin özüne, biçimlerine gelişmenin koşullarına bağlı olarak sıçramalar biçiminde gerçekleşir.

Bu yasal olguları, nicelik ve nitelik yanlarının bütünlüğünü ele alıp incelememizi, bu yanların karşılıklı ilişkilerini olduğu kadar, bu ilişkilerde ortaya çıkan değişimleri de görmemizi sağlar.

Buna doğa olaylarından örnek verecek olursak, yağmuru alabiliriz. Doğadaki herhangi bir olayı da ele alabiliriz, ama yağmur örneği en basit gözlemle dahi anlaşılabilir olduğundan bunu tercih ettik. Hava sıcaklığının etkisiyle göllerde ve denizlerde bulunan kirli ve tuzlu su buharlaşarak yağmur bulutlarına dönüşür. Göğün yüksek tabakalarında soğuyan su buharı yeniden su halinde yeryüzüne iner ancak bu yere inen su değişikliğe uğramış, doğal yollardan arıtılmıştır. Artık denizlerin tuzlu ve kirli suyu değil, temiz su durumundadır. Denizlerdeki su buhar haline gelmiş içindeki soda, tuz vb. minerallerden arınmış ve eski deniz suyu olma özelliğini tamamen kaybetmiş, yeni bir biçim almıştır.

Toplumsal olaylardan bir örnekle incelersek; 1789 Fransız Burjuva Devrimi verilebilir. 1789 öncesi Fransa'sında aristokratların yönetimde bulunduğu feodal toplum içerisinde kapitalist üretimin öğeleri yavaş yavaş ortaya çıktı, gelişiminin belirli bir aşamasında feodalizm artık gelişmesini engeller hale geldi. Çünkü kapitalizmin temelinde "özgür" işçiler olmak zorundaydı. Ama feodalizm, köylülerin işçileşmesini önlüyor, onları toprağa bağlı yaşamak zorunda bırakıyordu. Feodallerin bu dinamizmini değerlendiren burjuvazi, "adalet, özgürlük, eşitlik" sloganlarıyla aristokratlara karşı ayaklandı. Yeni yeni doğmakta olan proletarya ve köylülük de burjuvazinin önderliğindeki ayaklanmaya katıldı. Aristokratlarla ve onların kurulu düzeni feodalizmle girdikleri kesin savaş sonucunda aristokratlar devrildi ve burjuvazi iktidara geldi. Köylülüğün toprağa bağımlılığına son verdi, kapitalizmin gelişimi önündeki bütün engelleri ortadan kaldırdı.

Her iki örnekte, deniz suyunun buharlaşmasıyla, feodalizm içinde kapitalizmin yavaş yavaş gelişmeye başlaması nicelik birikimi ifade eder. Su buharının soğuyarak yağmura dönüşmesi ve

burjuvazi önderliğindeki ayaklanma **sıçrama**'yı gösterir. Artık yağmur ve feodalizmi yıkan kapitalizm yeni bir niteliktir. Ne yağmur suyu eski deniz suyudur, ne de kapitalist Fransa eski feodal Fransa'dır. Her ikisi de geri dönülmez bir değişim ve gelişime uğramıştır.

Karşıtların Birliği Ve Mücadelesi

Evrende her bütün iki karşıttan oluşur. Bu karşıtlar her fenomende (olgu, nesne, olay) hem birlikte hem de mücadele halindedir. Bu mücadeleden **hareket** doğar.

Evrende varolan her bütün, kendi içinde kendini olumlayan ve reddeden iki yön barındırır. Elektrikte pozitif ve negatif yükler, dünyada kuzey ve güney iki kutbun olması, her bir canlıda aynı anda kimi hücreler doğarken kimi hücrelerin ölmesi, bunun göstergeleridir. Hatta maddenin en küçük birimi olan atomlarda negatif yüklü (-) elektronlarla, pozitif yüklü (+) protonların bir arada bulunmasının zorunluluğu bilimsel bir gerçektir ve evrende bulunan her şeyin temelinde madde, onun da temelinde atomlar vardır.

Evrendeki her bütünün içinde yer alan bu organik karşıtlığa **çelişme** adı verilir. Yani her organik bütün içinde karşıtlık taşır. Bu karşıtlığı oluşturan iki ayrı taraf arasında bir mücadele vardır. Bu mücadelenin sonucunda hareket ortaya çıkar. Yani hareket (mekanik anlamdaki hareket değil) maddenin kendi dinamizminde ve varoluşunun temelinde vardır.

Bu karşıtların karşılıklı bağımlılığı diyalektik çelişmenin kendine özgü özelliklerinden biridir. Bir diğer özelliği ise, bir arada bulunan bu karşıtların karşılıklı olarak birbirlerini altetmeye, dışlamaya çalışması, olumsuzlamasıdır.

Karşıtlar arasındaki bu olumsuzlamayı evrenin her hücresinde, her biriminde görürüz. Atomun temelinde varolan (+) yüklü protonlar ile (-) yüklü elektronlar birbirlerini dışlarlar. Evrendeki gök cisimleri karşılıklı olarak birbirlerini çekerler, buna karşın güneş sistemindeki bütün gezegenler güneşin soğuması sürecinde ondan koparak uzaklaşmaya başlayan cisimlerdir. Ve bu durumda yani hem güneşten uzaklaşma hem de güneşle gezegenlerin karşılıklı birbirlerini çekme durumu güneş sistemindeki dengeyi ortaya çıkarmış ve bugün yeryüzünde varolan yaşamın doğmasının temelini hazırlamıştır.

Canlılarda daha önce de söylediğimiz gibi ölüm ve yaşam, yani yeni doğan hücreler ağırlıkta olduğu için canlı yaşamını sürdürmeye devam eder. Eğer ölen hücreler yeni doğan hücrelerden daha hızlı ve çoksa bunun sonucunda canlı ölür.

Tabii bu örnekler hemen hepimizin bildiği doğadaki örneklerdir. Bir de insan topluluklarının varoluş sürecinde bu yasaların nasıl işlediğine bakalım.

Toplumları incelerken, insanlığın gelişiminin belirli bir noktasında sınıfların ortaya çıktığını göreceğiz. Sınıflı toplumların hepsinde mutlaka bir ezen ve bir de ezilen sınıf vardır. Bu sınıflar arasında sürekli bir mücadele vardır. Ezen sınıf sömürüsünün devamını ve bunu sağlamak için de egemenliğinin devamını sağlamaya çalışır. Ezilen sınıf ise ezilmeye karşı çıkıp, sömürüyü azaltmaya, giderek ortadan kaldırmaya çalışır. İşte bu iki sınıf arasındaki karşıtlık ve bu karşıtların arasındaki mücadeleden insanlık tarihi dediğimiz süreç ve gelişme ortaya çıkmıştır.

Gerek doğada gerekse insan toplumlarında karşıtların bütünlüğü süreci koşullu, geçici süreli ve görecelidir. Karşılıklı olarak birbirini olumsuzlayan karşıtların birbiriyle mücadelesi ise mutlaktır. Tıpkı gelişimin, hareketin mutlaklığı gibi... Lenin; ***"gelişme karşıtların birbiriyle mücadelesidir"*** derken bu gerçekliği işaret ediyordu.

Bu yasa diyalektik gelişmenin temel özelliklerinden birisidir. Gelişme ve hareket, kendi kendine gelişme ve kendi kendine hareket biçiminde gerçekleşir. Bunun anlamı olguların itici gücünün, hareket kaynağının kendi içlerinde varolan **çelişmeye** dayanmasıdır.

Doğada, kendi kendine hareket ve kendi kendine gelişmenin öğretisi olan diyalektik materyalizme pek çok düşünürün karşı çıkmasının nedeni bu yasanın özünde ifade edilmesindendir. Çünkü diyalektik materyalizm doğada varolan hareketin dışarıdan yani doğa dışından ulu, mistik bir yaratıcı güce ihtiyaç duymaz. Diyalektik materyalizme karşı çıkan burjuva filozofların bir kısmı çelişmeyi kabul ederler ama kapitalist toplumun çelişmelerinin çözülemez, ortadan kaldırılamaz olduğunu öne sürerler. Bazıları ise, bu çelişmeleri en aza indirmeyi, gizlemeyi, yok saymayı tercih ederler. Ama bunları birleştiren temel nokta diyalektiğe karşı çıkışlarıdır. Diyalektik materyalizm sadece çelişmenin varolduğunu

göstermez; bu çelişmelerin oluşum süreçlerini ve çözümlerini de gösterir.

Çelişme hareketsiz ve değişmez değildir. Ortaya çıktığında kendine özgü biçimde gelişir ve belirli aşamalardan geçer. Ancak bu süreç tamamlandıktan, çelişmeler tamamen açığa çıktıktan sonra çözülür ve bir yenisine dönüşür. Bu süreç kendi içinde iki aşamaya ayrılır.

Nesnelerin ve olguların içinde bulunan çelişmelerin gelişimi ve kendilerini açığa çıkarmaları; bu çelişmelerin çözülmesi ve ortadan kaldırılması.

Bilimsel sosyalizmin büyük önderi Marx'ın Kapital'inde bu durum kapitalist toplum açısından çok net incelenmiştir. Kapitalist daha çok kar elde etmek için toplumsal üretimi artırmak zorundadır.

Bu da üretimin daha çok kolektivizasyonuyla mümkündür.

Üretim artıp, kolektif hale geldikçe, kapitalist özel mülkiyetle arasındaki çelişme daha da yoğunlaşır ve giderek bu özel mülkiyet, toplumsal üretimin gelişmesini engellemeye başlar. Artık ikinci aşama yani, özel mülkiyetle kolektif arasındaki çelişmenin ortadan kalkması, yani kolektif mülkiyetin gerçekleştirilmesi kaçınılmazdır.

Toplumda ortaya çıkan çelişmeler, bu çelişmelerin iki karşıt tarafı arasındaki duruma bağlı olarak değişkenlik gösterir. Köleler ile köle sahipleri, köylülerle feodal toprak sahipleri, proletarya ile burjuvazi arasındaki çelişme uzlaşmaz (antagonistik) çelişmedir. Çelişmenin bu özelliği gelişmenin biçimini ve giderilme yöntemlerini de belirler.

Biraz önce saydığımız sınıflar arasında bu, kaçınılmaz olarak karşıt yanlar arasında süren kesin bir mücadeleyle ve bunların kutuplaşmasıyla sonuçlanan çelişkilerin derinleşmesini getirir. Ve bunun ortadan kaldırılması da bu iki sınıf arasındaki savaşı ve bunun sonucunda sürecini tamamlamış olan eski sınıfın egemenliğine son veren, toplumsal devrimlerdir. Toplumsal yapıda varolan çelişmeler kendi içlerinde birkaç ayrı biçimde ortaya çıkabilirler. Bir sistemin başından sonuna kadar varolan ve onun özünü belirleyen çelişmeye **temel çelişme** diyoruz. Bugün yaşadığımız kapitalist toplumda burjuvaziyle, proletarya arasında böyle bir çelişme vardır. Yani emekle sermaye arasındaki çelişme temel çelişmedir.

Yine kaynağını esas olarak bu temel çelişmeden alan yan ya da ikincil çelişmeler de vardır. Sermayenin emek üzerindeki egemenliğini devam ettirmek amacıyla başvurduğu faşizm sorunu böyledir. Yine aynı şekilde, bizim ülkemizde görülen ezilen ulus-ezen ulus sorunu da böyledir.

Karşıtların birliği ve mücadelesi yasasının özü, tüm nesneler, olgular ve süreçler kendi içlerinde iki ayrı kutbun oluşturduğu bir bütündür. Bu karşıtların aralarında hem karşılıklı bir bağımlılık, hem de birbirlerini olumsuzlama biçiminde bir mücadele vardır. Bu mücadele gelişme için bir iç dürtü, bir iç dinamizm sağlar. Ve eskinin çürüyüp yok olduğu yeninin doğup geliştiği belirli bir aşamada bu karşıtlık ortadan kalkar. Bu yasanın bilinmesi, kavranması dünyada ve etrafımızda ortaya çıkan olayları ve süreçleri kavramamızı eleştirel bir değerlendirme yapmamızı sağlar. Ancak bunu gerçekleştirebildiğimiz ölçüde eskiyen ve çürüyenin ne olduğunu, onun yerini alacak gelişmeye ve yeniye nasıl ulaşacağımızı görebilir, kavrayabiliriz. Bu yasayı kavrayabildiğimiz oranda devrimin gelişimini görebilir, devrimci mücadeleye katılabiliriz.

Olumsuzlamanın Olumsuzlanması
(İnkarın İnkarı Ya Da Yadsımanın Yadsıması Yasası)

Nicelden nitele geçiş yasası nasıl bize hareketin biçimini, karşıtların birliği ve mücadelesi hareketin nedenini veriyorsa, bu yasa da bize gelişmenin ve hareketin doğrultusunu verir.

Nicelden nitele geçiş ve karşıtların birliğini incelerken zaten olumsuzlamayı görmüştük. Nicelik birikimi kendini olumsuzlamadan yeni bir niteliğe dönüşemez. Yine anı biçimde iki karşıt arasında var olan çelişmenin sonucunda taraflardan biri diğerini olumsuzlamadan bu çelişme çözülemez, mücadele sürer. Marx; ***"Hiç bir alanda, daha önceki varoluş biçimini yadsımadan bir gelişme meydana gelemez."*** derken de bu gerçeğin altını çiziyordu.

Olumsuzlama nedir? Günlük yaşantımızda bir şeyi reddetme anlamında kullanılır. Zaten reddetme olmadan olumsuzlama da olmaz. Ama diyalektik olumsuzlama daha derin bir anlam içermektedir. Diyalektik olumsuzlama, bir nesneyi yok sayma ya da gelişi güzel yok etme değildir. Diyalektik olumsuzlama, daha ileri bir aşamanın kaçınılmazlığını da beraberinde barındırır. Diyalektik gelişmenin özü de buradadır.

Diyalektik olumsuzlama iki temel özellik taşır: Birincisi; yeni olanın, gelişenin, daha üst boyutta ve daha yetkin biçimde ortaya çıkmasının bir ön koşuludur. İkincisi ise; yeninin, gelişenin eskiyi aşmasıdır. Yani yeni olanın ortaya çıkabilmesi, egemen olması için eskiyi olumsuzlaması şarttır. Olmazsa olmaz koşuldur. Ama aynı zamanda yeni olan; eskinin bazı yönlerini de içinde taşımak, devam ettirmek zorundadır.

Buğday tanesi toprağa düştüğünde buğday tanesini olumsuzlamazsa kaçınılmaz olarak çürüyüp toprak olur. Olumsuzlama sayesinde yeni bir bitki olmuş, buğday tanesini aşmıştır. Ancak bundan sonra başağa durup çoğalabilir. Ama artık eski buğday tanesini aşmış gelişmiş çoğalmıştır.

Bu yasanın işleyiş biçimi, gerek doğada, gerekse toplumda aynı özelliği gösterir. Bu örnekte olduğu gibi gelişmenin her bir üst evresinde aynı şey tekrarlanır, yani olumsuzlama tekrarlanarak devam eder. Buğday örneğini irdelemeye devam edelim; buğday tanesinin içindeki canlı hücre embriyo, toprağa düşüce, tanede bulunan besini kullanarak gelişmeye başlar. Yani buğday tanesini olumsuzlar. Filizlenme başladığı anda artık embriyo kendini olumsuzlamış, toprağın üzerine çıkmış, bitki olmuştur. Bir süre sonra başağa durup, bitki olma özelliğini kaybetmiştir. Yani yeniden olumsuzlama gerçekleşmiş; buğday tanesi önce bitki, sonra bir avuç buğday olmuştur.

Olumsuzlamanın olumsuzlanması yasasının bir diğer temel özelliği ise, geriye işlemezliği, geri dönüşsüzlüğüdür. Bunu çevremizde ve doğada bulunan birçok olguda olayda görürüz. Az önceki buğday örneğinde; filizlenmeye başlayan tohum, artık eski tohum olabilir mi? Ya da başak yeniden bitki haline dönüşebilir mi? Yaydan fırlayan ok, hedefine varmadan tutulabilir mi?

Ancak bu ilerlemeyi, gelişme,i basit bir mantıkla düz bir çizgi halinde ele almak mümkün değildir. Karşıtlar arasındaki mücadele sürer. Karşıtlardan birinin diğerini alt etmesiyle devam eden gelişme, alt edilen taraf için geriye düşme demektir. Elbette ve süreç içinde yok olup gider. Gelişme çizgisi basitten karmaşığa, aşağıdan yukarıya bir eğri çizer. Bu eğri zaman zaman bir önceki aşamanın üzerinden geçer gibi yanılsamalı bir görüntü verir. Ama bunu bir helezonik eğri olarak ifade ettiğimizi hatırlarsak, hiç bir zaman aynı noktadan geçmediğini daha iyi anlarız.

Evrendeki her olgunun, nesnenin, düşüncenin her birinin kendine özgü bir gelişimi olduğunu biliyoruz. Ama bütün bunların hepsinde işleyen yasa, bu diyalektik yasasıdır. Gelişme eğrisinin çok çeşitliliği ve biçimi elbette gerçekliktir. Engels'in de belirttiği gibi; ***"Her çeşit nesne, gelişmeye neden olacak bir şekilde, kendine özgü bir tarzda olumsuzlanır ve bu durum her çeşit anlayış ve fikir için aynıdır."***

Bu yasanın işleyişini bir de toplumdan inceleyelim:

Bugün içinde yaşadığımız insanın insanı sömürüsüne dayanan son toplum olan kapitalizm ortaya çıkarken feodaliteyi olumsuzlayıp yıkarak toplumsal devrimi gerçekleştirip egemen oldu. Ama egemen olduğu andan itibaren kendi karşıtı olan proletaryayı da geliştirdi. Kapitalizmin mezar kazıcısı proletarya, burjuvaziyi kapitalizmi olumsuzlamadan kendi kurtuluşunu sağlayamaz. Proletaryanın iktidarı ele geçirmesi demek proletaryanın gerek kendini, gerekse insanlığı gelişme yolunda devam ettirmesi demektir.

Bir başka açıdan bakmak gerekirse; ilkel komünlerde üretim araçları üzerinde bir mülkiyet yoktu. Üretimin kolektifliği söz konusuydu ve insanın insanı sömürüsü de yoktu. Gelişimin belirli bir aşamasında, bu sistem olumsuzlanıp toplumsal sınıflar olarak ezenler ve ezilenler ortaya çıktı. Üretim araçları ve teknolojinin bugün vardığı aşamada üretici güçlerin gelişim düzeyi artık sınıfları olumsuzlamaya başlamıştır. Çünkü üretim süreci binlerce işçiyi kapsayan modern sanayiyi ve kolektif üretimi zorunlu hale getirmiş, giderek yaygınlaştırmaya da devam etmektedir. Üretimdeki kolektifleşme, artık üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti olumsuzlamaya başladı ve bu süreç devam ediyor. Özel mülkiyetin, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin her biçiminin ortadan kaldırılmasıyla da tamamlanacaktır. Böylece olumsuzlamanın olumsuzlanması süreci tamamlanmış ve insanlık bir üst boyutta eski yaşam biçimini aşmış olacaktır.

Ancak bu süreçte görmemiz gereken bir yön daha var. Proletarya eskinin olumlu ve gelişen yönünü alacaktır. Bu yön, üretim araçlar, teknoloji ve bilimsel gelişmelerdir. Bunu da bir üst boyutta geliştirmeye devam edecek olan proletarya, burjuvaziyi olduğu gibi, kendini, yani proletaryayı da ortadan kaldırıp olumsuzlayarak komünizme varacaktır. Sonuç olarak olumsuzlamanın olumsuz-

lanması, olumsuzlanan ile onu olumsuzlayan arasındaki bağı koşullayan sürekliliği sağlayan bir yasadır. Bu nedenle diyalektik olumsuzlama; kendinden önceki duruma ait tüm var olanı reddeden değil, onun içinde var olan, gelişen yönü açığa çıkarıp, bir üst gelişme aşamasında yeniden üreten, yani eskiyi aşan ve genel olarak gelişen, ilerici olan ne varsa bunu kendinde barındıran bir karakter taşır.

Diyalektiğin Temel Önermesi

Buraya kadar gördüğümüz diyalektiğin yasalarının bir ortak özelliği var. Evrende bulunan her şey birbirine bağlıdır. Her gelişme ve değişme hem kendini hem de çevresindekileri kaçınılmaz biçimde etkileyip değiştirir.

II. BÖLÜM: Ekonomi Politik

Ekonomi Politik Nedir?

Ekonomi Politik bir toplum bilimidir. İnsan yaşamındaki temel özellikleri inceler. İnsanlar arasındaki üretim ilişkilerini, mülkiyet şekillerini, üretim sürecindeki ve maddi malların paylaşımında rol oynayan farklı toplumsal grupların durumunu, onlar arasındaki ilişkileri inceler.

Marksist-Leninist ekonomi politik, diyalektik ve tarihsel materyalizmin temel ilkelerinin, toplumun ekonomik yapısının araştırılmasında kullanılmasına dayanır.

Marksist-Leninist Ekonomi Politik Bize Neler Öğretir?

Marksist-Leninist ekonomi politik bizi, ekonomik gelişme yasalarının bilgisi ile donatır. İçinde bulunduğumuz yoksulluk ve sefaletin nereden kaynaklandığını öğretir. İşçi sınıfının ve emekçilerin baskı altında tutulmasının ve sömürülmesinin ne kadere ne de bazı patronların kötü olmalarına bağlı olmadığını, aksine bunun nedeninin içinde bulunduğumuz kapitalist sistemden kaynaklandığını öğretir. Bunlardan dolayı ekonomi politik, işçi ve emekçilere **"Proletarya Diktatörlüğü"**nün kurulmasının zorunluluğunu gösterir. Ayrıca Marksist-Leninist ekonomi politik, sosyalizmi kurmak için mücadele eden işçi ve emekçilerin ellerinde güçlü bir silahtır.

Burjuvazinin ideologları ekonomi politiği bilim olarak kabul etmezler. Ekonomi ile politika arasındaki doğrudan bağı koparta-rak, iki ayrı bilim gibi ele alıp incelerler. Bunun nedeni ise, **"işçi sınıfı ve ezilen sınıflar ekonomi ile politikayı birbiriyle bağlan-**

tılı olarak görmesinler, bizim dünyada yarattığımız cennetimiz sür-git yaşasın" diyedir.

Ekonomi ile politika arasında birbirinden koparılamaz biçimde doğrudan bir ilişki vardır. Çünkü ekonomik gücü elinde bulunduran sınıfı ya da sınıflar her zaman politikaları da kendileri belirlerler.

Ekonomi Politik'i İnceleme Yöntemi Olarak Tarihi Materyalizm

İşçi sınıfının önderleri, ideologları her olguya yaklaşırken, Marx ve Engels'in geliştirdiği felsefi düşünce sistemi olan **Diyalektik Materyalizm** diyoruz. İnsanın varoluşundan bu yana, tarih boyunca nasıl yaşadığını neler ürettiğini, bunları toplum yaşamında nasıl paylaştıklarını incelediği için **tarihseldir**.

Bu inceleme esnasında, ilk olarak maddeleri alıp incelediği için, yani tarih boyunca yaşayan insanlardan kalan tarihi eşyaları, üretim araçlarını, nasıl yaşadıklarını gösteren bulguları, resimleri, yazıları ele alıp incelediği için de **materyalist**tir.

Birçok bilim adamının yaptığı gibi, yalnız kral mezarlarından çıkarılan altın, gümüş, süs eşyası ve takıları değil, normal insanların yaşadıkları, bulundukları bölgelerden çıkarılan eşyaları ve kalıntıları, incelemelerinin esas noktasına oturtup, araştırmalarını yapan bilim adamları bize, o insan topluluklarının yaşam biçimleri hakkında daha doğru ve ayrıntılı bilgi vermişlerdir.

Türlerin Ve İnsanın Kökeni

Ekonomi Politik, insan topluluklarını ve yaşam biçimlerini incelediğine göre, önce insan topluluklarını çevreleyen evrenin oluşumuna kısaca bir göz atmak gerekiyor.

Binlerce yıldan bu yana insanoğlu çevresini ve kendisini tanımaya çalışıyor. Ancak son bir kaç yüzyıldaki doğa bilimlerinin gelişimi konusunda ortaya atılan birçok görüş var. Bizim bilim çevrelerinde en çok kabul göreni üzerinde duracağız.

Uzayda olan-bitenin izlenmesi ve gözlenmesinin verdiği ipuçlarına göre, yaşadığımız dünyanın da bir parçası olduğu güneş sistemi, uzaydaki kozmik parçacıkların bir bölgede yoğunlaşmasıyla Nebula dediğimiz gaz ve toz bulutlarını meydana getiriyor.

Bu gaz ve toz yığınları maddenin çok bilinen katı, sıvı, gaz hali dışındaki dördüncü hali olan Yıldız Taşı veya Plazma halinde bir araya geliyor ve halen güneşte görülen kozmik patlamalar ve ışınımlar saçarak dönüyor. Bu dönüş sırasında, dünyanın da içinde bulunduğu 9 gezegen merkezde bir güneşin bulunduğu güneş sistemi oluşuyor. Evren, zaman içinde bir anda oldu denilebilecek bu evrim yüz milyonlarca yılda tamamlanıyor.

Dünyanın dış kabuğu yeterince soğuyup sertleşince, etrafında gaz halinde bulunan birçok element de soğuyup üzerine düşüyor. Bu süreçte buhar halindeki suyun, sıvı haline geçmesiyle denizler oluşuyor. Eldeki verilere göre, dünya yüzeyindeki kara kütlesinin yekpare olduğu, soğuyan dış kabuğun alt tabakalarında meydana gelen magma yığılmaları ve patlamaları sonucunda parçalanıp birbirinden ayrıldığı tahminleri giderek doğruluk kazanıyor. Bunu anakaraların kıyı boylarındaki benzerliklerin yanı sıra, deniz diplerindeki vadi tabanları da doğruluyor.

Bilim adamları radyoaktif hesaplama yöntemiyle, dünyanın yaşını 4 ile 4,5 milyar arasında tahmin ediyorlar. Bunun son ikiyüzelli milyon yılında canlıların yaşadığı tespit edilebilmiş durumda.

İkiyüzelli milyon yıl önce, kara kütleleri henüz tek parça halindeyken ilk olarak sularda tek hücreli canlılar ortaya çıkıyor. (Belli şartlar yaratıldığında, bilim adamları bugün, bu canlı organizmaları laboratuvarlarda da elde edebiliyorlar).

İşte ikiyüzelli milyon yıl önceki tek hücreli canlılardan bu günkü insana nasıl gelindi?

Bu konuda ortaya atılan birçok teori var. Son iki asırda bilimdeki gelişmeler ve buluşlar, Darwin'i ve evrim kuramını giderek daha çok doğruluyor.

Darwin'in kuramına göre, sularda ortaya çıkan bu tek hücreli canlılar, beslenme şartları olgunlaştıkça yavaş yavaş çok hücrelilere geçiyorlar. Çok hücrelilerde de giderek organlar ortaya çıkıyor. Yaşam şartlarına göre, bazılarında daha hızlı hareketi sağlamak için kuyruk, yüzgeç vs. biçiminde, bazılarında da deniz dibinde kayalara tutunmak için vantuz vb. biçiminde...

Bitkiler sularda serbestçe gezerken, suların çekilmesi, hem tutunmak, hem de toprak altındaki suyla beslenmek için köklerin meydana gelmesine, hayvanlarda ise ayaklar veya o işlevi görecek

başka organlar gelişmesine yol açıyor. Bu süreç içerisinde kara yaşamına ayak uyduramayan birçok canlı türü de yok olup gidiyor.

Hayvanlar ve bitkiler âleminin gelişim sürecinde anakaraların parçalanıp dağılması ve yerkürenin zaman zaman buzullarla kaplanıp açılması, bu canlı türlerinin bazılarını tamamen ortadan kaldırırken; bazılarının daha da gelişmesine ve türlerin çoğalmasına yol açtığı da bir gerçektir.

Günümüzden yüz milyonlarca yıl önce yaşanan bu evrim, omurgalı hayvanların Primatlar adlı türünü oluşturuyor. Primatlar da kendi içlerinde dört birime ayrılıyorlar. Birisi yarı maymunlara, diğeri bugünkü gorillere, üçüncüsü şempanze türü maymunlara evrilirken, dördüncüsü de bugünkü insana evrilerek kendi türünün yok olmasının önüne geçiyor.

Hepimizin bildiği gibi, bugünkü şempanzeler, goriller vs. türler hayvanlar âleminde insana en çok benzeyen türlerdir. Primatların bundan 100-70 milyon yıl kadar önce ilk olarak ortaya çıktıkları biliniyor. Bu tür canlılar genellikle ağaçların üstünde yaşıyor, ama yere indikleri zaman 4 ayak üzerinde oldukça hızlı koşuyor, sulardaki canlılar kadar değilse bile yüzüyor, uçamıyor ama sıçrayıp atlayarak ağaçların arasında dolaşıyor, bu özellikleriyle de yerde, sularda ve havada avlanma, beslenme şansına sahip olduğundan hem çabuk çoğalıyor, hem de bulunduğu ortama daha kolay uyum sağlıyordu. Dünyanın ekvator kuşağı ve ılıman kuşak diye bilinen çok geniş bir alana dağılmış bulunuyorlardı.

Ancak dünyanın zaman zaman ciddi mevsim ve sıcaklık değişiklikleri yaşadığı da biliniyor. Bu iklim değişimi sonucunda, tropikal ormanlarla kaplı bu bölgelerin bitki örtüsünde de değişim ortaya çıkıyor. Böylece savan denilen daha seyrek ağaçlarla kaplı düzlükler oluşuyor. Bu durumda ağaçlarda yaşanan Andropoidler besin bulmak için yerlere inmek ve zamanlarının büyük bölümünü yerde geçirmek zorunda kalıyorlar. Bu bölgelerde yaşayan ve doğayla ilişkisi tek yönlü olan birçok canlı türü de yok oluyor. Yere inen Andropoidlerin, korunmak, avlanmak ve geniş bir arazi üzerinde yaşamak zorunda oluşu, gövde yapısı üzerinde bir arazi üzerinde yaşamak zorunda oluşu, gövde yapısı üzerinde değişiklik yaratıyor, ön ayaklar daha da güçleniyor, gövde biraz daha büyüyüp güçleniyor, ağırlaşıyor. Ön ayaklar artık yavaş yavaş yürümeyi

bırakıp kollaşıyor. Yani avlanma ve beslenme için daha fazla önem kazanıyor. Böylece Andropoid ilk kez, İKİ AYAĞI üzerine kalkıyor. Maymundan kalkan Andropoidlerin kafatası içinde beyin geriye doğru kayıyor, beyine giden kan basıncında bir düşüş oluyor ve beyin gelişmeye başlıyor.

Aynı süreç içerisinde çene ve diş yapısı da bir evrim geçiriyor. Besinlerin çeşitlenmesi, dişlere, parçalamanın yanı sıra çiğnemenin önemini de artırarak bir görev yüklüyor. Yani, sindirimin ağızda başlamasını zorunlu hale getiriyor. Bu da diğer maymunlardan farklı olarak, çene kemiğinin öne doğru olan çıkıntısını biraz daha geriye doğru çekiyor. 3 Kesici dişten birisi de kayboluyor.

Evrimin bu döneminde Andropoidler, maymun olmayan, ama henüz insan da olmayan bir durum gösteriyorlar.

Bilim adamlarının Afrika'da Klimanjaro civarında 1959-1960 yıllarında buldukları kafatasları, iskelet kalıntıları üzerinde yaptıkları incelemeler, bunların 2,5 milyon yıl öncesinden 1 milyon yıl öncesine dek değişen zamanlardan kaldığını belirliyorlar. Bu kalıntıların ilk ayırt edici özelliği olarak, kafatası içerisindeki beyin boşluğunun büyüklüğü. Daha öncekilerden 100 cm küp daha büyük. Yine bu kalıntılardan anlaşılan; bu canlıların iki ayak üzerindeki durumlarının daha dik hale geldiği ve el-kol yapısının değiştiği. Yani, başparmağın, diğer parmaklardan bağımsız bir hareket serbestisi kazandığı tespit ediliyor. Yine bu buluntular arasında bulunan taşların bir kenarı ya da uç kısımları kırılarak balta, bıçak vs. türünden ilk biçimleriyle de olsa aletler yapıldığı görülüyor.

İşte, insan ilk kez doğada bulunan taşın bir kenarını kırarak amaçlı bir faaliyet içerisine giriyor. El, taşı kavrayıp kullanıyor, beyin bunu öğrenip, geliştiriyor. Ve insan balta ya da bıçak olarak kullanacağı taşları yapmaya başlıyor.

Bunun sonucu olarak, insanın kullandığı besin maddelerinin çeşitleri artıyor, elde edilişi kolaylaşıyor. İnsan, bitki ağırlıklı besin yerine et ağırlıklı besine geçiyor. Bu besin türü hem beynin gelişimini hızlandırıyor hem de insanın sindirim sistemini ve anatomisini değiştirip geliştiriyor. Yani, insan doğayı, doğa da insanı değiştiriyor.

İnsanlar, kendi yaşam süreci içinde giderek daha geniş topluluklar oluşturmaya başlıyorlar. Bu da insanların birbirleriyle haberleşmesinin zorunluluğunu ortaya çıkarıyor. Birbirlerini

çağırmak, tehlikeden korunmak için, insanoğlu bir takım sesler çıkarmaya başlıyor. Bu zorlama insanın gırtlak ve ağız yapısında yavaş yavaş bir değişimin ortaya çıkmasına yol açıyor.

İçinde bulunduğumuz zaman diliminde etrafımıza bir bakarsak, hayvanların hiç birinin yaşamı boyunca birbirlerine anlatacak pek bir şeyleri olmadığını görüyoruz. Hiç bir hayvan bu nedenle konuşma ihtiyacı duymaz. Ama köpek veya at gibi insanlarla daha yakın ilişkisi olan hayvanlarda bu durum diğerlerinden farklıdır. En azından bazı sesleri diğerlerinden ayırt edebilirler. Ama bu bile onlarda konuşma yetisini (kabiliyetini) doğurmamıştır. Bunun tek istisnası bir kuş türü olan papağandır. Özellikle papağanla içli-dışlı olanlar bilirler ki, kızdırıldığı zaman küfreden bu kuş, yiyecek isteyeceği zaman da tıpkı bir dilenci gibi davranır. Ama papağan da bunu ancak, insanla ilişki içerisinde ve uzun zamanda öğrenebilir.

İşte insanın evrimi sürecinde, el-emek ne zaman ortaya çıkıp gelişmeye başlamışsa, konuşma ihtiyacı ortaya çıkmış, bu da insanın anatomik yapısında bir değişimi doğurmuş, gırtlak gelişmiş, ilkel sesler çıkaran insan, yavaş yavaş bir anlamı olan kelimeler söylemeye başlamış, yani insanın evriminde ikinci büyük aşama olarak DİL ortaya çıkmıştır.

"Önce emek ve onunla birlikte dil "ancak bu iki önemli" dürtüyle "bir maymun beyni"... yetkin bir insan beynine doğru gelişmiştir." (Engels, Doğanın Diyalektiği, Sf.221),

Toplum yaşamı içinde artık insanın alet kullanmaya başlaması, onun görme yeteneğinde de gelişmeler yarattı. Hemen hayvanların hepsi renkleri ayırt edemediği gibi, uzaklık ve derinliği de diğer görüntülerden ayırt edemezler. Aynı şekilde, bütün hayvanlarda dokunma duyusu da yok denecek kadar az gelişmiştir. Ancak insan dokunmayla bir nesnenin birçok özelliğini bilebilir.

Dil ve duygu organlarının ele-emeğe eşlik etmesiyle insan beyninin gelişimi ve onun da yeniden elin-emeğin işlevini güçlendirmesi: Bu diyalektik gelişim dilin gelişimini daha da artırdı.

Süren evrim zinciri, günümüzden 300 bin yıl kadar öncesi Neandertal adamı adı verilen bir aşamaya geliyor. Neandertal adamı, Avrupa'da, Almanya, Yugoslavya, İngiltere ve Fransa yörelerindeki kalıntılardan anlaşıldığına göre, bundan 40 bin yıl öncesine kadar varlığını sürdürüyor. Bugünkü insanın atası olarak kabul ediliyor. Neandertallerin üretim-sürü ilişkileri çok daha gelişkin. Ka-

lıntıların gösterdiğine göre, 60-70 civarında alet geliştirmişler ve besin çeşitleri çok artmış durumda. Neandertal adamı, ilk kez doğada var olanın ötesine geçerek, ateş yakmayı öğreniyor. Bu da besinlerin pişirilip yenmesine, sindirimin kolaylaşmasına ve iç organlarda yeni bir evrime denk düşüyor.

40 bin yıl kadar önce dünya Riss buzul devri denen bir döneme giriyor. Bugünkü Avrupa'nın buzlar altında kaldığı bilinen bir gerçek. Neandertal adamı, kullandığı 60 kadar alet ve ateş sayesinde doğa karşısında daha güçlü hale geliyor. Özellikle ateşin hiç sönmemesi büyük bir önem kazanıyor. İnsan kuru yosun, çakmak taşı, kav aracılığıyla ateşin daha kolay yandığını buluyor. (Halk arasında "ocağın tütsün" ya da "ocağın sönmesin" deyimi de buradan geliyor).

Ateş, giderek daha önemli hale geliyor. Ağaç mızrakların ucunun yakılarak sivriltilmesi, sertleşmesi, bıçak, mızrak ucu, balta yapımı için taşların ısıtılarak parçalanması ateşin öneminin artış nedenini açıklıyor. Neandertal adamı, taş balta yapımının o döneme dek, en ileri örneklerini veriyor. Çakmak taşları, yaprak biçiminde kıvrılıp, arka kısımları delinerek yapılan saplı baltalar var kalıntılar arasında. Bu da insanların artık alet yapmak için, alet kullandıklarını gösteriyor. Aynı tür baltalara Orta-Afrika'da ve Pekin civarındaki kalıntılarda da rastlanıyor. Bu aletlerin yaşları 150-200 bin yıl arasında değişiyor.

40 bin yıl öncesine gelinceye dek bu aletler ancak bir kaç bölgede kullanılırken, bu tarihten sonra çok yaygın halde kullanıldığına rastlıyoruz.

Neandertal adamı, Büyük Sahra'dan Sibirya'ya, Kuzey Avrupa tundralıklarından Güneydoğu Asya'ya dek çok geniş bir bölgeye yayılıyor. 160 cm boylarında, güçlü bir kas-iskelet-sinir sistemine sahip, çok hızlı koşan, düşünen, konuşan, elinde baltasıyla avlanan 15-25 kişilik gruplar halinde yaşayan yeni bir canlı türü var artık doğada.

Bunlar 40-50 bin yıl kadar öncesi, Neandertal adamının Homo-Saphiens'e evrildiğini görüyoruz. Homo-Saphiens (düşünen insan), bugünkü insan Neandrophus düzeyine yaklaşıyor.

Homo-Saphienslerin boyu, 180 cm'ye kadar ulaşıyor, kafatası hacmi 1590 cm küp dolaylarında genişliğe sahip. Artık daha öncekilerde olan kaş kemerlerinde çıkıntılar tamamen silinmiş, çe-

neler, özellikle alt çene incelmiş, yüz hatları bugünkü insana benzer bir hal almıştır. Bu dönemde Avrupa'da sarışın, uzun boylu, Asya'da biraz daha kısa, esmer ve Afrika'da da zenciler biçiminde ırksal bir değişim başlamıştır.

Bölgenin doğal farklılıklarının gelişimine neden olduğu ırksal ayrışma, insanlarda gerek fiziksel, gerek tinsel anlamda bir üstünlük ya da eksiklik ortaya çıkarmamıştır.

Bundan 25-10 bin yıl öncesine kadar kullanılan daha ilkel taş aletler yerini daha sert lav taşlarından yapılmış iki ağızlı ve saplı bıçaklara, keskin kenarlı, sivri uçlu mızraklara, daha kullanışlı ve keskin baltalara bırakmıştır.

Homo-Saphiensler, elle atılan mızrakları ok haline getirmiş, kemikleri işleyerek ok ve mızrak ucu, balık oltası, dikiş iğnesi vs. gibi çok çeşitli aletler yapmışlardır. İlk defa insan gücünün ötesinde yayın mekanik gücü insanın emrine girmiş ve ok ortaya çıkmıştır.

Neandertal adamında 60-70 kadar olan alet çeşidi; Homo-Saphienslerde birden artarak 200 civarına çıkmıştır. İğnenin kullanımı, artık elbisesiz geçmelerin önüne geçmiş, post, elbiseye, barınak olarak kullanılan mağara, çadıra dönüşmüştür. Ateş yakma tekniği gelişmiş, bacalı ocaklar ortaya çıkmıştır.

Homo-Saphienslerin yaşamı çok yönlü bir gelişim gösteriyor. Hem üretim alet ve yöntemleri, hem barınak, hem de kültürel yapı çok hızlı bir değişim içerisinde karşılıklı etkileşimle gelişimi hızlandırıyor.

İnsan yaşamının giderek zenginleşip karmaşıklaşan ilişkileri, yaşadıkları deneyimleri, olayları daha sonrakilere aktarma ihtiyacı olan konuşma dışında bir ifade biçimi geliştirmeye başladı. İlk insanlardan bu yana, mağaraların duvarlarına resim yaptılar, gördüklerini birbirlerine anlatırken, toprağa bir takım şekiller çizdiler. Bu resimler ve şekiller, insan ilişkilerinin karmaşıklaşmasıyla beraber yetmemeye ya da çok uzun zamanlar almaya başladı. Bu durum, insanlarda resimleri basitleştirmeyi, giderek soyutlayıp şekilleştirmeyi geliştirdi. Böylece insanın evriminde çok önemli bir aşama olarak YAZI'nın bulunduğunu görüyoruz. Yazı ilk kez, günümüzden 7000 yıl kadar önce Sümerler tarafından (Mezopotamya'da) kullanılmıştır. Hemen sonra Mısır'da da kullanılmaya başlamıştır. Sümerlerin Çivi yazısı, çamur ya da taş tabletler üzerine bugüne kadar kalmıştır. Yine Mısırlılar da papirüsler üzerinde hiyeroglif

denilen bir yazı türü kullanmışlar ve bunlardan da bugüne kadar kalanları mevcuttur.

Her iki yazı biçimi de, ayrı yer ve zamanlarda ortaya çıkmasına karşın, benzer bir bir evrim yaşamışlardır. Uygulanması ve öğrenilmesi çok zor olan binlerce resimden, zaman içinde soyutlamalarla sınırlı sayıda şekillerin ortaya çıkışı... ve YAZI.

Örneğin; Uruk tarihi kent kalıntılarındaki en eski çamur tabletlerinde, 2000 kadar şekil-resim kullanılırken, zamanımızdan 3000 yıl kadar öncekilerde 800 kadar işaretle, 2500 yıl öncekilerde de 600 kadar işaret-harfe inmişlerdir.

Günümüzden 5000 yıl kadar önce Sümer çivi yazısı da Mısır hiyeroglifi de resim yazı olmaktan çıkmış, sesli yazı, yani okunabilecek yazı haline gelmiştir.

Maymundan insana geçişte üç evrim yaşanmıştır:

1- Maymun, iki ayak üzerine kalkmış; bu kafatası içerisinde beynin geriye doğru kaymasını ve beyne giden kanın basıncında bir düşüşü getirmiş ve beynin gelişmesinin önünü açmıştır.

2- İnsansılar, sürü yaşamı içinde birbirlerini ve yavrularını tehlikeden korumak, çağırmak için sesler çıkarmaya başlamış; bu gırtlak ve ağız yapısı üzerinde bir değişime yol vermiş ve dilin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

3- İnsanlar, kısa yaşamlarında edindikleri tecrübeleri nesillere aktarma ihtiyacı duymuş; bu da resimlere ve giderek yazının bulunmasına yol açmıştır.

Her üç devrimin temelinde de emek belirleyici rol oynamıştır. Maymundan insana geçişi belirleyen ve insanın varolmasının, olmazsa olmaz koşulu olan **Emek**'tir.

İnsan Nedir

İnsanın kökeni ve evrimi üzerine biraz durduk, ama insanın en olduğu sorusuna henüz bir cevap bir cevap veremedik. Bu soruya bilim adamlarından olduğu kadar, diğer çevrelerden de çok değişik cevaplar gelmiş ve bu güne kadar. Bir kaç örnek; bir din adamı açısından insan, "Tanrı'nın bir kulu" olarak görülürken, sanatçılar ise çok farklı yönleri üzerinde durmuşlar, bazıları insanı, "iyiliklerin kaynağı" bazıları "kötülüklerin kaynağı" olarak tanımlayabilmişlerdir. Düşünürlerin kimilerine göre "konuşan bir hayvan" olarak

görülebilmiştir. Bilim adamları, insanın salt fizyolojik yapısıyla ilgilenince, onu, "omurgalı hayvanların memeliler sınıfının en üst biçimi" olarak görmüş ve tanımışlardır.

Bütün bu tanımlar, insanın yalnızca bir yönünü ele almış, diğer yönlerini inceleyemediği için de hep eksik ya da yanlış sonuçlara gitmiştir. Bir insanı yaşadığı çevreden, ailesinden, işinden, eğitiminden, arkadaşlarından koparıp ele aldığımızda onu tanımamız, dolayısıyla da tanımamız mümkün olmuyor. İşte insanı çevresiyle ele aldığımızda tanımlamak ve yerine oturtmak mümkün oluyor.

İnsan deyince, bir toplumsal ilişkiler bütünü anlatılır. Bu toplumsal ilişkiler bütünü içinde insan, insandır. Çevresinden, ilişkilerinden soyutlanan insan, yalnız başına hiç bir şey ifade edebilir mi? Bir bebeğin ailesinden koparılıp, insanlardan yalıtlanıp, doğal koşulların en elverişli olduğu bir ortamda yetiştirildiğini varsayalım. Bu bebek büyüdüğünde insan davranışlarından hangisine sahip olacaktır? Örneğin, konuşamaz, duyduğu sesleri yeterince ayırt edemez, duyuları gelişmiştir, ama yeterince ayırt edemez, duyuları gelişmiştir, ama yeterince eğitilmediği için, cisimleri ayırt etmede acemi kalacaktır. Düşünceleri, avlanmak, doymak, ısınmak ve doğadaki tehlikelerden korunmak için neler yapması gerektiği ile sınırlı olacaktır.

"İnsanların varlığını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır." diyen Marx, insanın çevresinin onu belirlemede ne kadar önemli olduğuna dikkat çekiyor.

Yaşamın Temel Uğraşı

İnsanlar varolduklarından bu yana, temel olarak yaşamak ve kendilerinden sonra da soylarının sürmesini sağlamak için çalışmışlardır. Çevremizde bulunan bütün canlı türleri de aynı çabayı gösterirler. Bitkiler, kuşlar, balıklar, kısacası bütün canlılar. Ancak insanlarla diğer canlılar arasında çok temel bir fark vardır. Bu farka birazdan döneceğiz.

İnsanlar yaşayabilmek, soylarını sürdürebilmek için, her şeyden önce bazı şeylere ihtiyaç duyarlar; yiyecek, barınak, içecek, giyecek gibi, insan yaşamının olmazsa olmaz nesneleridir bunlar. Marx bunlara zorunlu gereksinimler adını veriyor. Bu zorunlu nesneler dışında da insanların bazı şeylere gereksinimleri vardır. Kitap, sa-

natsal etkinlikler, eğitim, dinlence, eğlence, moda vs. şeylerdir bunlar. Yani insan yaşamı için olması şart olmayan ama insana yaşamında tat veren, yaşamı renklendiren bu tür gereksinimlere de zorunlu olmayan gereksinmeler diyoruz. İnsanlığın gelişimi, bilim ve teknolojinin insanın günlük yaşamına giderek daha fazla girmesiyle, daha önce zorunlu olmayan bazı şeyler giderek daha zorunlu gereksinmeler arasına giriyor. Radyo, TV, buzdolabı, çamaşır makinesi vs. çok kısa bir süre önce lüks eşyalar sayılırken, şimdi hemen her aile için zorunlu bir gereksinme haline gelmiş bulunuyor.

İnsanlar bütün gereksinimlerini iki yoldan karşılarlar. Bu nesneleri ya kendileri üretir, ya da başkalarının emek ürünü olarak hazır alırlar. Bir fırıncı ekmek ihtiyacını kendisi üreterek karşılar ama diğer gereksinimlerini hazır almak zorundadır.

İnsanların gereksinimlerini karşılama yollarına göre, bu nesneler dolaylı gereksinimler, dolaysız gereksinimler diye ayrılıyor. İnsanın kendi emeğinin ürünü olan nesneler dolaysız gereksinmeler, başkalarının emek ürünleri tarafından karşılananlar ise dolaylı gereksinimler adını alıyorlar.

Üretim, Üretim Araçları, Üretim İlişkileri

A- Üretim

İnsanlar gerek zorunlu, gerekse zorunlu olmayan gereksinmelerini karşılayabilmek için üretim yaparlar. Daha önce insanın evrimini incelerken, evrim sürecinin belli bir aşamasından sonra alet kullanmaya başladıklarını görmüştük. İşte insan, alet kullanmaya başladığı andan itibaren, hayvanlarla arasına çok önemli bir ayrım koyup üretim yapmaya başlar. Daha önce doğada var olanı olduğu gibi alıp tüketirken, alet kullanmaya başlamasıyla artık doğa üzerinde bir değişiklik yaratmaya, ona egemen olma çabalarına girmiştir.

Üretim denilince; insanın alet kullanarak bilinçli ve amaçlı bir etkinlikle doğayı değiştirme çabasını anlıyoruz.

B- Üretim Araçları

İnsanlar, bu amaçlarını sürdürmek için, bazı şeylere gerek duyarlar. Üretimin gelişmesi hangi aşamada olursa olsun, üretim için

ilk şart insanın olmasıdır. Ancak soyut anlamda insan da yetmez. Üretimin gelişim düzeyine ve teknolojik düzeyine göre, bulunulan aşamadaki üretime uygun bilgi ve becerileriyle eğitilmiş, yetiştirilmiş insan gereklidir.

Üretim yapabilmek için, insanın varlığı yetmez. Üretim yapabileceği, üzerinde çalışacağı nesnelere ve aletlere de gerek vardır. Çiftçi olmadan, toprakla saban, toprak olmadan çiftçi hiç bir şey ifade etmez. Veya dokuma ustası, pamuk, dokuma tezgâhı olmadan nasıl kumaş yapabilmek için yeterli değildir. Bu bütün üretim alanları için geçerli bir kural. Üretim yapabilmek için, insanın yanı sıra makinelere, aletlere, yani üretim araçlarına gerek duyarız. Fabrikalar, makineler, binalar yollar ve insanın üretim esnasında ve ürünlerin dağıtımında kullandığı büyük araç, gereç ve nesneler üretim araçlarını oluştururlar.

Üretim araçlarını kendi içinde iki ayrı kategoriye ayırabiliriz.

1- emek konuları veya üretim nesneleri.

2- İş aletleri, üretim aletleri veya emek araçları,

Bir marangoz, en mükemmel bir usta da olsa, makineleri, çekiçleri, testereleri de olsa, ağaç olmadan en basit bir masayı bile yapamaz. İplikçi için pamuk, yün, dokumacı için ip bir emek konusudur. Üretime konu olan malzemedir, hammaddedir.

Emeğin üzerinde uygulandığı bütün şeylere, **Emek Nesnesi** veya **Emek Konusu** diyoruz.

Madencinin maden yatağından çıkardığı kömür, demir, bakır vs. emek nesneleridir.

1- Emek Konuları veya Üretim Nesneleri : Madencinin çıkardığı demir cevheri yüksek fırınlarda işlenir, bir başka üretim dalının yine emek konusu olur, işlenen demir-çelik ürünü, torna tezgâhı, araba, maşa vs. haline getirilir. Görüldüğü gibi, her üretim aşamasında emek nesneleri hammadde halindedirler. Ancak toprak, su, maden yatakları gibi doğada hazır olan şeyler hammadde olarak ele alınamazlar. Bunlar doğada hazır bulunan nesnelerdir, doğal değerlerdir. Hammadde üretimi için rezerv kaynağıdırlar. Ancak doğadan alınıp işlenince hammadde haline gelirler.

2- Emek Araçları (Üretim ya da İş Aletleri) : Emek konularının işlenmesinde insanın kullandığı her şeydir.

İster çok basit bir yöntemle çalışan el zanaatçısında olsun, isterse devasa yüksek fırınlarda en karmaşık makinelerle donatılmış fabrikalarda olsun, emek araçlarının işlevi hemen fark edileceği gibi, emek nesnelerinin işlenmesinde insan tarafından kullanılması, insana yardımcı olmasıdır.

Emek araçları ile emek nesnelerinden oluşan üretim araçları ile insan emeği, bütün üretim aşlamalarında, üretimin vazgeçilmez şartıdır. Bunlar birlikte, toplumun üretici güçlerini meydana getirirler.

Toplumsal gelişmenin bütün aşamalarında, toplumun elinde üretim araçlarıyla, emek-gücü vardır. Üretim araçları, insanlık tarihinin gelişimi boyunca, ilkel insanın elindeki kırık taştan, günümüzün en modern fabrikalarına kadar çok uzun bir gelişme göstermişlerdir. İnsanın çalışmasını sağlayan bilgi ve becerisi de, üretim araçlarının bu gelişmeyle beraber bir gelişme göstermiştir. Ancak şunu da hemen belirtelim; bu gelişimi koşullayan, gelişimin itici gücünü oluşturanlar emek araçlarıdır.

Emek araçları üzerinde yapılan yeni bir buluş, modernleştirme, onu kullanan insanın da bilgi birikimi ve deneyiminin artmasına, yani entelektüel bikrimin artmasına neden olacaktır. Sonuçta daha modern araçlarla ve işinin ehli kişilerde emek konularının işlenmesi sağlanacak, insanın doğa üzerindeki egemenliği biraz daha artacaktır.

Daha önce söylediğimiz gibi, insanın doğa karşısındaki savaşıdır. Üretim araçlarının gelişkinlik düzeyi ve insanın entelektüel birikimin artması insanın doğa üzerindeki savaşında giderek daha başarılı olmasını sağlıyor.

Buraya kadar gördüğümüz bölümden çıkacak önemli bir sonuç var: Bütün üretim aşamaları için ilk şart, insan emeği veya insandır. Toplum üretici güçlerinin temeli, emekçilerdir, üretici sınıflardır.

C- Üretim İlişkileri :

İlkel insan, bugünkü modern insandan, fiziki güç olarak daha güçlüydü, ama doğadaki yırtıcı hayvanlar, diğer tehlikeler, kısacası doğa karşısında, bugünün insanı gibi donanımlı değildi. Elindeki sopası veya taşıyla sınırlıydı bütün silahı. Doğadan gelecek her

türlü tehlikeye karşı tek çaresi vardı; toplu yaşamak. İnsanlık tarihi bu nedenle toplumların tarihidir de aynı zamanda.

"Varlıkların toplumsal üretiminde, insanlar, aralarında zorunlu, kendi ifadelerine bağlı olmayan, belirli ilişkiler kurarlar, bu üretim ilişkileri adını alır" (MARX).

Toplumsal gelişimin her evresinde bu ilişkiler birbirinden kopuk, parça parça değil, bir sistem halindedir. Her üretim ilişkisi sistemi içinde, toplumun temel sınıfları arasında süren bu ilişkinin yaşamsal önemi vardır. **Günümüz kapitalist toplumunda belirleyici olan ilişki, proletarya ile burjuvazi arasındaki ilişkilerdir.**

D- Üretim Biçimi :

Üretici güçlerle, üretim ilişkilerinin karşılıklı bağımlılıkları **Üretim Biçimi**'ni verir. Biz üretim biçiminden bahsettiğimizde, hem üretici güçlerin gelişim evresini, hem de bu evreye denk düşen üretim ilişkilerini biriliğini anlarız.

"Maddi hayatın üretim tarzı, genel olarak toplumsal, siyasal ve entelektüel hayat sürecini koşullandırır." Derken Marx, üretim biçiminin meydana getirdiği ekonomik temel üzerinde; ahlak, hukuk, sanat, din ve felsefeyle birlikte devletin de meydana getirdiği üst yapı kurumlarının yükseldiği bir bütüne dikkat çekiyordu.

Bu ekonomik temelle maddi ve ideolojik üst yapıyı oluşturan devlet, hukuk, politika, din, ahlak, bilim, sanat ve felsefeden meydana gelen bütüne, toplumsal ekonomik oluşum (sosyo-ekonomik formasyon) veya **Üretim Sistemi** diyoruz.

Hangi toplumsal üretim sisteminde olursa olsun, üretim biçimi, üst yapı ile uyum halinde ise, o toplumda gelişme sürüyordur. Üretici güçler gelişmelerinin belirli bir aşamasında, artık eski üretim ilişkilerinin hukuken ifadesinden başka bir şey olmayan mülkiyet ilişkileriyle karşı karşıya gelir, eski üretim sistemiyle ters düşerler. ***"... üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu ilişkiler, onların engelleri haline gelirler. O zaman bir toplumsal devrim çağı başlar. İktisadi temeldeki değişme, kocaman üst yapıyı büyük ya da az bir hızla alt üst eder."*** (Marx).

İnsanlığın tarihi boyunca yaşadığı üretim sistemlerini incelemeye başlamadan önce, ekonomi politiğin gerekliliği üzerinde durmak istiyoruz.

Ekonomi Politiğin bir toplum bilimi olduğunu, tarih boyunca

insan topluluklarının üretim biçimlerini ve üretim ilişkilerini incelediğini söylemiştik. Ekonomi politik üretim biçimi ve üretimde kullanılan araçları inceler. Bu üretim araçlarının teknolojik yapısı bizim konumuz değil, ama üretim araçlarının mülkiyeti ve üretim ilişkilerini durumu, üretilen toplumsal mallarının paylaşımının nesnel yasaları bizim konumuzdur. Ekonomi politik, işte bu nesnel yasaları ve bu yasaların işleyiş kurallarını ortaya çıkarır.

Ekonomi politik, tarihsel gelişim süreci içerisinde ekonominin nesnel yasalarını bulur, açığa çıkarır. Bu yasalar insan iradesinden bağımsız olarak işleyen yasalardır. Tıpkı doğanın yasaları gibi. Nasıl ki, insan doğada var olan diğer bütün canlılar gibi doğuyor, büyüyor, gelişiyor ve ölüyorsa, ekonominin yasaları da tıpkı bunun gibi bizim irademizden bağımsız olarak işlerler. Biz, bu yasaları irdeleyip tanıdığımız ölçüde, toplumsal gelişmenin de yasalarını çözümler, o nesnellikler üzerinde hareket edebiliriz.

Eğer biz, kapitalizmi belirleyen nesnel yasaları tanıyamaz, kapitalizmin, toplumun gelişimin dinamiklerini ve çelişkilerini derinlemesine irdeleyip, çözümleyemezsek, toplumsal gelişmenin hızlandırılmasında sınıf olarak üzerimize düşeni de yapamayız.

Ekonomi politik bu anlamda taraf tutar. Ekonomi politik sınıfsal bir karakter taşır.

"Marksist ekonomi politik, tüm karmaşıklıkları içinde, iktisadi yaşamın bütün yönlerinin, işçi sınıfı açısında bilimsel bir açıklamasını verir, proletaryanın sınıf çıkarları, toplumsal ilerleme çıkarları ile örtüşür. Bu nedenle, işçi sınıfı, toplumsal gelişme yasalarının en eksiksiz ve olanaklı olan, en belirgin bilgisinden" (L. Leontiev, Marksist Ekonomi Politiğin İlkeleri, Sf.32) yararlanmak onları öğrenmek durumundadır.

Toplumlar

Genel Bakış

İlk insanın yerküremizde görülüşünden bu yana, insanlık tarihi 5 temel toplumsal sistem görmüş, yaşamıştır. Bunlar sırasıyla;

İlkel Komünal Toplum
Köleci Toplum
Feodal Toplum
Kapitalist Toplum
Komünist Toplum

Bu toplumsal sistemlerden sonuncusu olan komünizm, hemen dünyanın hiç bir yerinde insanların erişemediği bir toplumsal sistemdir. Ancak, komünizmin ilk evresi, ya da alt aşaması olarak sosyalizm, dünyanın üçte birinde yaşanıyor. Bugün varolan sosyalizm, eksiğiyle, yanlışıyla da olsa, bize önemli kazanımlar, değerler yaratarak, komünizme giden yolda, önemli taşlar döşedi, döşüyor.

İnsanlık tarihinin gördüğü, yaşadığı bu 5 toplum biçimi, klasik biçimiyle Avrupa anakarasında yaşanmıştır. İstisnalar hariç, hemen dünyanın her tarafında, küçük değişikliklerle yaşandı, yaşanıyor.

Bu toplumsal sistemlerin birincisi İlkel Komünal Toplum ve sonuncusu Komünist Toplum dışında kalan toplum biçimlerinin hepsi sınıflı toplumlardır. Yani, sınıflar, tarihi gelişimin berilli bir evresinde ortaya çıkmışlar ve yine tarihin ilerleyen evrelerinde yok olup gideceklerdir.

İnsanlık tarihi bu süreç içerisinde, bazı istisnalar yaratarak, bu toplumsal sistemlerin üzerinden atlanabileceğini de gösterdi. Amerika anakarası bu açıdan özel bir durum gösterir.

Avrupa 15. yüzyılda yaşadığı denizaşırı keşifler ve sömürgeler arayışında Amerika anakarasını buluyor. Ancak, Avrupa'da üretici güçler kapitalist aşamaya varmış durumdayken, Amerika'nın kuzeyinde ilkel komünler, orta ve güneyinde ise Mayalar, Aztekler gibi Antik çağın köleci imparatorlukları yaşıyorlardı. Avrupa'dan Amerika'ya giden işgalci ve sömürgeci güçler, kendi yaşam biçimlerini de götürdüler oraya. Böylece, Amerika'nın bir bölümü köleciliği ve feodalizmi, diğer bir bölümü ise feodalizmi hiç yaşamadan, kapitalist aşamaya atlamışlardır. Ancak bazı bölgelerde kapitalistler köle emeğinden faydalanmışlardır.

Yine başka bir istisna olarak Moğolistan, özel bir konum gösteriyor. Burada da Ekim Devrimi'nin hemen arkasından 1925'te iktidara gelen Moğolistan Demokratik Halk Partisi, henüz feodalizmin yaşandığı, kapitalizmin girmediği bir ülkede, SSCB'nin de destek ve yardımlarıyla, kapitalizmin üzerinde atlayarak sosyalizmi kurmayı başarmıştır. Tabi ki, bu süreç, gelişkin kapitalist bir ülkede olduğu gibi, nispeten daha az bir süreyi kapsamamış, daha ağır bir seyir izleyerek ancak 1960'lı yıllarda sosyalizmin zaferine erebilmiştir.

İlkel Komünal Toplum

İnsan evrimini incelerken, üretim araçlarını neler olduğunu görmüştük. Sürüler halinde yaşayan insanlar, özellikle mızrak, ok-yay gibi üretim araçlarının gelişimiyle, doğal bir iş bölümüne uğradılar. Yaşamlarında önemli bir yer tutan bitki kökleri, meyvelerin toplanması, ürünlerin dağıtımı gibi işler kadınlar tarafından yapılırken, daha çok güç isteyen avcılık, erkekler tarafından yapılıyordu. Yaşam deneyimi diğer topluluk üyelerinden daha fazla olan yaşlılar da ateş yakılması, üretim araçlarının yapımı gibi bilgi isteyen işleri yapmaya başladılar.

Cinsiyete dayalı bu **Doğal İşbölümü** yapılan işlerde uzmanlaşmayı ve üretici güçlerde bir atılımı sağladı. Üretici güçlerin seviyesi ve doğal işbölümü, kan bağına dayalı sosyal örgütlenmeleri yarattı. Sürü yaşamında var olan grup evliliklerinden sonraki ilk aile biçimi olan **Gens**'ler ortaya çıktı. Gens; kadının, ekonomik önemi ve doğurganlığı nedeniyle soy sürümünün kendisine bağlı olduğu; gens biçiminde kendi çocuğu olmayan erkeklerle evli bulunduğu; 15-25 kişilik gruplardır. Gensin gelişimi, kardeşler ve ço-

cuklarla evliliğin önüne geçti, gens içi evlilik yasaklanarak, dış evlilikler yapıldı.

Üretim özellikle avcılık için gens erkeklerinin yetersizliği birkaç gensin bileşimi olan **Klan**'ları ortaya çıkardı. Klan; temeli kan bağına dayalı, merkezdeki ana gens etrafında çocuk genslerden oluşan sosyal yapılardı.

Üretim araçları çok kaba saba aletler ve üzerinde yaşanılan, avlanılan topraklardı. Gensler arasındaki ilişkilerde üretim ilişkilerini oluşturuyordu. Üretici güçlerin düşük düzeyi, bütün topluluk üyelerini gücü ve yeteneği ölçüsünde üretime katılmaya, üründen eşit pay almaya ve üretim araçlarının ortaklaşa mülkiyetine zorluyordu Gensdeki anakadın, barınak civarında çalışıyor, çocukları yetiştiriyordu. Topluluğun yaşadığı ekonomik ve sosyal ilişkiler kadının toplumda daha ön planda olmasını getiriyor, anaerkil aile, anaerkil düzenle karşılanıyordu.

Üretici güçlerin düzeyi, yedek besine imkân tanır tanımaz, göçebe klanlar yerleşik köylere geçmeye başladı. Bunu sağlayan, insanların toprağı ekip biçmeyi öğrenmesi oldu. Aynı süreçte köpek, keçi, inek, domuz gibi bazı hayvanları da evcilleştirdi. **Birinci Toplumsal İşbölümü** olarak tarımla hayvancılık birbirinden ayrıldı. Hayvanların yetiştirildiği alanlar çitlerle çevrilmeye, ağaç evler yapılmaya, yeni tarlalar açılmaya başlandı.

Yerleşik hayata geçiş, insanların sosyal örgütlenmelerini de değiştirdi. Komşu klanlar, tarlalarını, sürülerini, köylerini vahşi hayvanlara, diğer klanların saldırılarına karşı korumak üzere yan yana gelerek kabileleri oluşturdular.

Tarımla hayvancılığın ayrılması, bazı kabilelerin ellerindeki tarımsal, diğerlerinin elinde de hayvansal ürün fazlasına yol açtı. Böylece ilk kez, ürünlerin karşılıklı değişimi, **Mübadele** ortaya çıktı.

Tarımla birlikte toprağı kazmaya başlayan insan, madenleri buldu. Önce bakır, sonra demir gibi sert madenleri işlemeyi öğrendi. Madenciliğin gelişimi, **İkinci Büyük Toplumsal İşbölümü** olarak tarım ve hayvancılıkla zanaatçılığın ayrılmasını getirdi.

Üretici güçlerde görülen bu değişim, üretim için gereken fiziki güce daha fazla ihtiyacı doğurdu. Gerek tarım, gerek hayvancılık, gerekse de zanaatçılık, tesadüfî avlara bağlı olan erkeğin üretimdeki rolünü arttırdı, kadının rolü azaldı, ikinci plana düştü. Sonuç, toplumsal yaşamda erkekle eşit olan kadın, ekonomik alanda ol-

duğu gibi, bu alanda da ikinci plana düşmeye başladı. Anaerkil aile yerini ataerkilliğe, soy sürümü de anaya bağlılıktan babaya bağlılığa dönüştü. Poli-andri evlilik, yerini erkeğin çok eşli evliliğine; tersinden söylersek kadının tek eşli evliliği olan poli-gamiye bıraktı. Bu süreç kadının ezilmişliğinin başlangıcını oluşturur.

Erkeğin toplumsal yaşamda öne çıkışı; ihtiyaçtan fazla ürünün üretilmeye başlanması, kabile reislerinin, büyücülerin (sağlık ve din adamları) üretmeden tüketebilmelerine yol vermiş ve bunlar ilk kez kabile üyelerinden ayrıcalıklı hale gelmişlerdir. Devlet nüve halinde ortaya çıkmaya başladı.

Tarımda, hayvancılıkta, özellikle zanaatçılıkta gelişmeler, üretim araçları üzerindeki ortaklaşa mülkiyet zorunluluğunu ortadan kaldırmış, üretimin bireyselliğiyle, tüketimin kolektif yapısı, gelişimin önünde engel haline gelmeye başlamıştı. İlkel komünal toplumun yıkımını bu çelişme sağlamıştır.

Köleci Toplum

Üretici güçlerdeki gelişmeler, kabile reisleri ve büyücüler dışında, kabile ileri gelenlerinin de çalışmadan yaşamalarına olanak verecek kadar gelişti. Yani ürün fazlası arttı. Bunu sağlamanın yolu daha çok insanın çalışması, ürünlerinin elinden alınması idi. Sadece aç kalınca diğer kabilelere saldırı düzenleyenler bu kez, diğer kabile üyelerini esir alıp kendi tarlalarında çalıştırmak için saldırmaya başladılar. İlkel komünler yerini, ilk sınıflı topluma, köleciliğe bıraktı. Üretim araçları önceleri kabilenin ortak mülkü olduğu için, kölelerde bütün kabilenin köleleri haline getirildi. Süreç üretim araçları ve toprakları özel mülkiyetle beraber, kölelerin özel mülkiyetini ve kabile içinde yoksullaşanların da köle haline getirilmesine yol verdi.

Tarihte ilk kez iki sınıf ortaya çıktı; köleler ve köle sahipleri (Pratisyenler). Çok sayıda kölesi olanlar Partici, az olanlara da Plep denildi. Köleler, boğaz tokluğuna ve kırbaç zoruyla bütün gün çalıştırılıyor, mal gibi alınıp satılıyor, efendinin her isteğine boyun eğiyordu. Efendi istediğini yapmakta özgürdü, köleyi öldürse bile kimseye hesap vermezdi.

İnsanlık tarihi, sınıflar ortaya çıktığından bu yana, sınıf savaşımları tarihidir. Sınıf tarihinin belirli bir evresinde nasıl ortaya çıktıysa, ilerleyen evrelerinde de yok olup gidecektir.

Köle sahipleri, daha çok köle için gittikçe daha uzaklara seferler düzenleyen ordular kurdular. Birkaç kabilenin birleşmesiyle oluşan topluluklarda ilişkiler artık kan bağına göre değil, üretimdeki yerine göre şekillendi. Askerlik köle sahiplerine ait bir ayrıcalıktı.

Sınıfların ortaya çıkması, köle sahipleri, din adamları, eğitimi, mahkemeyi ve yasalarıyla, kurumların bütünü olan devleti doğurdu. Bir sınıfın diğerleri üzerindeki baskı aracından başka hiç bir şey olmayan devlet, nasıl sınıflarla beraber ortaya çıktıysa, yine sınıfların yok olmasıyla beraber yok olup gidecektir.

İlkel komünlerde ortaya çıkan mübadele, gelişerek malların eşdeğeri olan parayı yarattı. Bu eşdeğer önceleri, koyun, post vs. iken, sonraları madenler, nihayet de altın ve gümüş oldu. Devletin ortaya çıkışı da bu madeni külçeden basılı sikkeler haline getirdi. Ülkeler arasında mübadeleyi sağlayan tacirler de yine bu süreçte ortaya çıktılar. **Üçüncü Büyük Toplumsal İşbölümü** olan tacirlerin ortaya çıkması, bu insanların alıp sattıkları malların değerinin bir kısmını kendilerine mal etmeleriyle oldu.

Zanaatçılar ve tacirler önemli yol kavşaklarına, su başlarına yerleştiler ve şehirler gelişmeye başladı. Şehirlerin gelişmesi (şehir devletlerini) siteleri getirdi. İlk kez Mezopotamya'da ortaya çıkan siteler, Yunanistan'da en gelişmiş hallerini yaşadılar. Yunan siteleri üç ayrı devlet biçimi yaşadılar. Monarşi, Aristokrasi, Demokrasi. Aristotales, monarşiyi, bir kişinin; aristokrasiyi, bir grubun; demokrasiyi de köle sahiplerinin ülkeyi yasalara göre yönetmesi olarak tanımlar. Bu yönetimlerin yasa tanımaz hale gelmelerine ise sırasıyla, tiranlık, oligarşi ve anarşi adını veriyor. (Aristo'da Devlet)

Antik Yunan sitelerinde bilim, teknoloji, felsefe ve sanat alanlarında çok büyük ilerlemeler kaydedilir. Bunu sağlayan da köle emeği. Kayıtlara göre o çağda Atina'da 50.000 köle sahibine karşılık 470.000 köle yaşıyordu.

Üretici güçlerin gelişimi, yeni yeni tarların açılmasını sağlıyordu. Bir süre sonra bu tarlaların ekimi için bentlere, su kanallarına ihtiyaç doğdu. Siteler bunu karşılayamayınca yıkılıp gittiler. Sitelerin yerini antik çağın köleci imparatorlukları aldılar. Çin'de Hindistan'da ve Mısır'da ilk kez oraya çıkan bu imparatorlukların en gelişmişi Roma İmparatorluğu'dur.

Bu dönemde, baharat ve köle ticareti en üst boyutlara vardı. İpekyolu gibi çok uzun ticaret yolları yapıldı. Denizcilik ilerledi, Asya, Afrika ve Avrupa'yı birbirine bağlayan kara ve deniz yolu şebekeleri yapıldı. Ticaret kolonileri kuruldu. Tarım için su kanalları, bentler, yollarda köprüler, kervansaraylar yapıldı. Bilimde ve sanatta çok hızlı ilerlemeler kaydedildi. Bu eserlerden günümüzde Mısır Piramitleri halen hayranlık uyandırıyor.

Toplumda üretim temeli olan kölelerin en vahşiyane yöntemlerle sömürülmeleri sık sık köle isyanlarını neden oluyor, isyan eden köleler su kanallarını, bentleri vs. yıkıp yakıyorlardı. Köle sahiplerini daha sık askeri seferlere zorlayan bu durum, Pleplerin zaten az olan kölelerinin de kaybolmasına ve iyice yoksullaşmalarına yol açtı. Plepler bu durum karşısında devletten bazı istemlerde bulundular, çalışmayan, ama maaş alan insanlar haline geldiler ve bunlara Proleius denildi. Sonuç; Roma İmparatorluğu'nun kalbi İtalya'yı kaplayan çok geniş lâtifundialarda (çok büyük çiftlikler) yapılan, köle emeğine dayalı üretim de artık yeterince verimli olmuyordu. Köleler her fırsatta kaçarak isyancılara katılıyorlardı.

Köleci üretimin temel çelişmesi, hayvan muamelesi gören kölelerle, köle sahipleri arasındaki çelişmedir. Gittikçe yayılan köle isyanlarına karşı süren savaşlar ve yeni edinmenin daha da zorlaşması, köleci imparatorlukların ekonomik, askeri ve siyasi gücünü zayıflatmaya başladı.

"Genel yoksullaşma, ticarette, küçük sanayide, sanatta gerileme, nüfusun azalması, kentlerin gerilemesi, tarımın daha aşağı bir düzeye düşüşü, Roma dünya hegemonyasının vardığı sonuç bu oldu." (Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Sf.178).

Üretimin sonucuyla hiç bir bağı olmayan köle emeği, üretici güçlerin gelişimi önünde engel haline geldi; birçok büyük tarım alanları küçük parçalara bölündü, köleler kaçarak ya da azat edilerek, toprağa bağlı köylüler haline geldiler. Köleci ekonominin bağrında yeni bir sistem filizlenmeye başladı.

En büyüğü 3 yıl süren Spartaküs köle isyanı olan isyanlar kuzeyden gelen barbar kavimlerin (Ostrogotlar, Vizigotlar vs.) saldırıları, köleciliğin son kalesi Roma İmparatorluğu'yla beraber, köleci sistemi de yerle bir etti.

Feodal Toplum

Sınıflı toplumların ikincisi olan feodalizm, şu ya da bu özellikleriyle hemen hemen dünyanın her tarafında yaşandı. Çin'de 2000

yıl süren feodalite, Batı Avrupa'da 1200-1300 yıl kadar hüküm sürdü.

Daha köleci imparatorluklar zamanında büyük toprak mülkiyeti, küçük köylü işletmelerinin hemen hepsini yutmuş, malikâneler ve yurtluklar şekillenmeye başlamıştı. Köleci imparatorlukların yıkılmasıyla, zaten birer kapalı ekonomi haline gelmiş bulunan bu yurtluk ve malikâneler, tek geçerli toplumsal sistem halini aldı.

Feodal toplumda aile yapısı, yine poligami (erkeğin çok eşli evliliği) aile tipidir. Bu hem senyörler hem de serfler için böyle. Ancak serfler, evlenebilmek için senyörden izin almak zorundaydı ve her bakire, evliliğinin ilk gecesini "ilk gece hakkı" olarak senyörle geçirmek yani bekâretini senyöre vermek zorundaydı.

Kölelikten kalan su değirmeni, kanatlı çark eklenerek yel değirmenine dönüştü. Demirciliğin gelişmesi, saban vs. tarım aletlerinin kullanımını yaygınlaştırdı. Yeni topraklar tarıma açıldı. Bağcılık gelişti ve bunun sonucu, şarapçılığın ortaya çıkışı oldu. Hayvancılıktaki gelişim, peynir ve yağ üretiminin ortaya çıkışına yol verdi.

Bu çağın en önemli üretim aracı olan toprak, senyör, derebeyi ve feodal ağa adı verilen sınıfa aitti. Toprağın işlenmesi ve ürünün kaldırılması için gerekli alet ve hayvanlar da yine bu sınıfın mülkiyet tekeli altındaydı. Senyörün toprakları üzerinde yaşayan köylüler (serfler), toprağı işlemek zorundaydı. Bunlar toprakla birlikte alınıp satılan, toprağa bağlı köylülerdi. İşte bu iki sınıf, derebeyi, senyör veya feodal sınıfla, köylü veya serf adı verilen sınıf, feodal toplumun iki temel sınıfını meydana getirirler.

Köleciliğin çöküş sürecinde tarımdan ayrılan zanaatçılık, yeniden tarımla kaynaştı. Senyörün ve köylünün (silahlar, saban vs.) zanaat mallarına olan gereksinimleri yerel üretimle karşılandı. Üretilen her şeyin kendi üretim bölgesinde tüketildiği bu kapalı üretim aynı zamanda doğal bir ekonomi özelliği de taşıyordu.

Üretilen her şey köylü emeğine dayanıyor ve ürenler, paylaşım sürecinde üç kısma ayrılıyordu. Senyörler tarafından el konulan kısım, köylünün ve ailesinin yaşamı için gerekli olan kısım ve yedekler. Senyörün el koyduğunun dışında kalanlar gerekli ürünü, senyörün el koydukları ise artı ürünü, bu artı ürün de feodal rantı, yani feodalizmin sömürüsünü oluşturur. İşte bu rantın gerçekleşme biçiminde ortaya çıkan sömürü, feodal toplum boyunca değişik ev-

reler geçirir. Önce, serfler, senyörlerin topraklarında hem senyöre hem de kendilerine çalışırdı. Senyörün gösterdiği bölümde kendisine çalışabilmek için, önce senyörün işini yapmak, kalan zamanda kendisine çalışmak zorundaydı. Yani sömürü, efendinin angaryalarını yerine getirme biçimindeydi ve özü **Emek Rant**'a dayanıyordu. Bir süre sonra, üretimin gelişimiyle beraber, bu durum üretim süreci sonunda efendinin payı ayrıldıktan sonra kalanların köylüye ve ailesine kalması biçimini aldı. Bu kez sömürü **Ürün Rant** biçimini aldı. Gelişim sürdü ve efendinin payı, ürün kaldırılıp satıldıktan sonra ödenen para haline geldi. Buna da **Para Rant** adı verilir.

Feodal senyörün elinde bulunan toprağın ve iş aletlerinin mülkiyet tekeli, serfin senyöre olan bağımlılığını daha da arttırıyordu. Ama onu senyöre çalışmaya asıl zorlayan neden, serfin senyöre kişisel bağımlılığı, bulunduğu toprakları terk edememesi ve ekonomi dışı baskı ve zor biçimleriydi.

Feodal ekonomide, serfin köleden ayrıldığı temel, ailesinin ve kendine ait küçük bir ekonomisinin varlığıydı. Bu nedenle serf, emeğinin sonucuyla doğrudan ilgiliydi. Bu da feodal toplumun üretici güçlerinin gelişmesinin temelini oluşturur.

İki ya da üç yıllık almaşık ekim sistemi, bahçe tarımına dayanan meyve ve sebze üretimi, köylü ailesinin başka işlere ayırabileceği zamanı arttırdı. Zanaatçılık böylece gelişmeye başladı. Önce demircilik ve çömlekçilik gelişim gösterdi. Su değirmenlerini gelişip yaygınlaşması ve yel değirmeni üretimin gelişimini hızlandırdı. Mimarideki gelişim sonucu büyük taş yapılar kurulmaya başladı. Senyörlerin yünlü kumaşı pamukluya tercih etmeleri, dokumacılığın gelişimini artırdı. Bazı köylüler, tarımı bırakıp tamamen zanaatçılıkla uğraşmaya başladı. Senyöre ödeyeceği rantı, ya zanaat mamulleri olarak ya da bunun satışıyla elde ettikleri paralarla vergi olarak ödemeye başladılar. Kendi köylerinin bütün ihtiyacını karşılıyor olmaları, zanaatçıları diğer köylülerden yavaş yavaş ayırdı, ellerinde az da olsa para birikmeye başladı.

Kölecilikten beri, bayramlarda, şatolar veya manastır yakınlarında kurulan panayırlar, zanaatçılığın gelişimiyle daha bir önem kazındı, ama yine de bu tarım ekonomisiyle zanaatçılığı esas olarak ayırmıyordu. Zanaatçılar, senyöre bir miktar para ödeyerek hammaddelerin daha kolay bulunduğu, daha kolay satış yapabilecekleri

nehir yolları ve önemli karayolu kavşaklarına büyük manastırların yakınlarına yerleşmeye başladılar. Köylülerin bir kısmı da bu zulümden kaçıp buralara yerleşmeye başladılar, çünkü buralarda hamallık ve manavcılık gibi geçim yolları bulabiliyorlardı. Böylece bugünkü şehirlerin ilk biçimi olan **Burg**lar ortaya çıkmaya başladı. İlk burglar, 8. yüzyıl İtalya'sında görülüyor ve bütün Avrupa'ya yayılıyor.

Burg denilen kentlerde yoğunlaşan zanaatçılar emek ürünlerini korumak ve mesleklerinin devamını sağlamak için Lonca örgütlerini kurdular. Loncalar, ürünlerin kalitesini ve satışını düzenliyor, ustalık statüsünü belirliyor, ustaların yanında çalışan kalfaların ve çırakların çalışma koşullarını denetliyorlardı. Önceleri zanaatçılığın gelişme ve korunmasına hizmet eden loncalar, her yerleşik kurum gibi, gelişiminin belli bir evresinde gericileşmiş, üretici güçlerin önünde engel haline gelmiştir. Geleneksel üretim biçimini savunduğu için, bilimsel ve teknolojik gelişimin önünü tıkayan loncalık kurumu; yeni üretim araç ve tekniklerinin kullanımını yasaklıyor, loncaları kontrol edenlerin çocukları ve yakınları dışında kimseye ustalık izni vermiyor, civar kent ve köylerden gelen malların satışını engelliyorlardı.

Senyörlerin, zanaatçıların ürettiği lüks mallara olan düşkünlükleri, onların daha sık büyük pazarlara ve buralara gitmelerini gerektiriyor, köylülerden daha çok para istemelerine ve bu amaçla baskıyı artırmalarına neden oluyordu. Köylüler, ürettikleri ürünü kentlerdeki pazarlarda satmaya geliyorlar, buralardaki yaşamı yavaş yavaş tanıyorlar, elde ettikleri paraları senyöre veriyorlardı. Artık toplumda Pazar için üretim, yani meta üretimi yavaş yavaş gelişmeye başlıyordu.

Toplumsal üretim, ikili bir yapı göstermeye başladı: Bir yanda tarımsal üretim, öte yanda zanaatçılık. İkili üretim yapısı, ürünlerin takasıyla uğraşan yeni bir toplumsal tabaka olarak tacirlerin ortaya çıkmasını getirdi. Bunlar zanaatçıların ürününü satın alıyor, pazarda satıyor ve zanaatçıların hammadde ihtiyacını karşılıyorlardı. Bütün bunları yaparken, bir ketten diğerine, bir panayırdan diğerine dolaşıp duran tacirler, yol boyunca birçok senyörün topraklarından geçmek zorundaydılar. Senyörler, tacirlere geçiş izni için ya mallarının bir kısmına el koyuyorlar ya da oldukça keyfi bir belirlemeyle vergi dedikleri haraçları istiyorlardı. Buna razı olmayan

tacirler, daha güçlü senyörlere ödeyecekleri vergi karşılığında, kendilerini diğerlerinin baskılarından korumaları şartını getirdiler. Bu ekonomik destekle daha da güçlenen bu senyörler, diğerlerini kontrol etmeye başladılar. Bu gelişimin doğal sonucu, feodal krallıkların ortaya çıkması oldu. Mutlak monarşi biçimindeki bu krallıklar, bugünkü ulusal devletlerin ilk biçimi oldular. Ekonominin kendi yasaları, insan iradesinden bağımsız olarak işliyor, daha feodalizm içinde kapitalizm yeni yeni doğarken, uluslaşma süreci de başlıyordu. Buna ileride yeniden döneceğiz.

Ticaretin gelişimi, toplumsal ekonomide pazarın önemini daha da arttırdı. Pazarda dolaşım, altın, gümüş ve bakır sikkelerle sağlanıyordu. Bunu devamlılığının sağlanması için altın ve gümüş genellikle dış ticaret ve fetihlerde dışarıdan getiriliyordu. Böylece deniz aşırı seferler başladı. Bu seferler, büyük keşiflerin yapılmasına yol verdiler. Dış pazarlardaki fiyatları bilen tüccarlar, karlarını artırmaya başladılar ve bunların ellerinde ticaret sermayesi büyümeye başladı.

Feodal üretimin esas belirleyeni, kapalı bir doğal ekonomi olmasıydı. Üretimin amacı, üreticilerin kendi gereksinimlerini karşılamalarıydı ve bu süreçte dış etkenleri kullanmadan üretim yapılmasıydı. Elde edilen ürünün pazara çıkması, yine üreticinin diğer gereksinimlerini karşılamak amacını taşıdığı için, onun bu özünü değiştirmiyordu. Üreticinin esasen kendi gereksinimlerini karşıması amacıyla yapılan bu üretime **Basit Meta Üretimi** deniyor ki, bu konuya ileride döneceğiz.

Kendi krallıklarının güçlenmesi için paraya ihtiyaç duyan krallar, yalnız senyörlere özgü bazı ayrıcalıklar karşılığında, tüccarlardan kredi almaya başladılar. Bu yolla burgların yönetiminde bazı özerklikler elde ederek daha da güçlenen tüccarlar, burglardaki zanaatçıları hem maddi hem de ürünlerinin satışı yoluyla kendilerine daha da çok bağladılar. Giderek güçlenen bu tüccarlara burglarda yaşayan anlamına gelen **Burjuvalar** denildi. Burjuvalar, kentlerde, özerk yönetim organları olan belediyeleri kurdular, kendi silahlı milis güçlerini oluşturmaya başladılar.

12.ve 13. yüzyıllarda yapılan Haçlı Seferleri, Akdeniz ticaretini geliştirdi. Bu seferlerden tüccarlar daha da güçlenerek çıktılar. Yüzeyde görünen amaç, Hıristiyanlıkla Müslümanlık arasında gibi olmasına rağmen, asıl amaç, Akdeniz ticaretini kontrol edebil-

mekti. Biraz daha güçlenen tüccarlar, toplumsal yaşantıda, şehirlerin önemini de arttırarak güçlenen taraf oldular.

15. ve 16. yüzyılda, simyacıların altın elde etmek amacıyla yaptıkları araştırmalar, kimyacılıkta büyük buluşlara yol açtı. Bu diğer bilim alanlarına da sıçradı ve bilimsel gelişmelerin hızlanmasının zeminlerini hazırladı. Bir yandan bilimsel gelişmeler, bir yandan da özellikle pusulanın bulunmasıyla artan denizaşırı seferler, keşifler ve fetihler, özellikle de Amerika'nın keşfi, Avrupa pazarına korkunç bir altın ve gümüş yığılmasına neden oldu. Bu yığılma, bir anda fiyatlarda büyük tartışmalara neden oldu, senyörler iflas ettiler, yoksullaştılar. Denizaşırı seferlerdeki yağmalar ve ticaret yoluyla ellerinde büyük sermaye toplanan burjuvalar, krallara verdikleri destek karşılığında bazı malların üretim ve satış tekelini de satın aldılar. Senyörlerden kaçıp, kente yerleşen köylülerle, tüccara bağımlılık nedeniyle giderek yoksullaşan zanaatçılar ve loncalardaki kast nedeniyle orada çalışamayan kalfalarla çırakları da yanlarına alan tüccarlar, bu üretim dallarında üretim yapan ilişkiler kurmaya başladılar. Bu ilişkilere **Manifaktür** adı veriliyor.

Akdeniz ticaretinin merkezi halindeki İtalya'da para işleri haliyle yoğunlaştı ve yine ilk defa İtalya'da özellikle de Floransa'da bankalar ortaya çıkmaya başladılar. Bu bankalar, sadece para alışverişi yapan işletmelerdi.

Feodallerle işbirliği halindeki kilise (yani din) insanları başkaldırmamaya, senyörlere itaat etmeye çağırıp duruyordu. Zaman zaman bazı aydın din adamları çıkıyor, köylülere yol göstermeye çalışıyorlardı. Bunların önderlik ettiği köylü isyanlarına feodal toplum tarihi boyunca rastlanır. Bu, dini isyan görünümü altındaki ayaklanmaların en önemlileri olarak Avrupa'da Müncer, Rusya'da Hecev ve Osmanlı'larda Şeyh Bedrettin isyanını sayabiliriz.

12. yüzyıldan başlayarak, önce İtalya'da başlayıp giderek bütün Avrupa'yı etkisi altına alan Rönesans ya da Aydınlanma Çağı dediğimiz bir dönem yaşandı. Önce sanatta başlayan bu yenilikçi akım, bilimlerde, felsefede, teknolojide vs. birçok yeni buluş ve gelişmeye ön ayak oldu. Bugün bile, Rönesans devrinden kalma, birçok mimari eser, heykel, resim ve benzeri eserler canlılık ve ihtişamını koruyor.

Feodal toplumun temelinde yatan çelişme, serflerle senyörler arasındaki çelişmedir. Ancak, Loncalarda, ustalarla kalfalar ve çı-

raklar arasındaki çelişme; senyörlerle tüccarlar arasındaki çelişme; kendisini Engisizyon biçiminde açığa varan dini tutuculukla bilimsel gelişme arasındaki çelişmelerle, yine bu topluma özgü ikincil çelişmelerdir.

Feodalizmin bağrından doğan kapitalizm, üretimin toplumsal üretimdeki payı büyüyüp, egemen hale gelince, artık kendi içinde ayak bağı olmaktan öte hiç bir anlamı kalmayan feodalizmin devlet yapısını da ortadan kaldırmak zorundaydı. Yeni olan, gelişen ve toplumu yeniden örgütleme yeteneğine o tarihte sahip olan tek sınıf burjuvazi ayağa kalktı. Özgürlük, Adalet, Eşitlik, Laiklik sloganlarıyla peşine taktığı halk kitleleriyle beraber, temelleri çökmüş feodalizmi yerle bir etti. İlk burjuva devlet 1789 Fransız İhtilali'yle kurulan burjuva cumhuriyettir.

Ulus

Uluslaşma sürecinin, daha feodalizmin içinde kapitalist üretimin nüveleriyle beraber başladığını yukarıda söylemiştik. Bu süreci belirleyen bazı özellikler var. Birincisi; coğrafi olarak belirlenmiş belli bir toprak birliğinin varlığı gerekir. Yani, ulusun üzerinde yaşadığı bir toprak olması gerekir. İkincisi; bu toprak birliği üzerinde yaşayan insanların kullandığı ortak bir dil olması gerekir. Dil birliği olmadan aynı bölgede yaşamayı bırakalım, aynı evde yaşayan insanların dahi anlaşmasının ne kadar zor olduğunu biliriz. Üçüncüsü; aynı dili konuşup, aynı topraklarda yaşamanın yanı sıra bu insanların ekonomik yaşam sistemlerinin de ortak özellikler taşıması gerekir. Yani aynı üretim biçiminin hâkim olması, aynı ortak pazarda bulunmaları gerekir. Bir toplumun bir bölümü kapitalist üretim yaparken, diğer bir bölümü köleci veya sosyalist veya feodal üretim yapamazlar. Ancak bazen, birinden diğerine geçerken, zaman zaman bazı etkilerinin diğer üretim biçimi altında da bulunduğu görülse de bu geçici ve istisnai bir durumdur.

Bu üç özelliğin bir arada ve uzun bir tarihsel süreç boyunca o bölgede yaşayan insanlar arasında, manevi anlamda da bir takım ortak değerler yaratmış olması gerekir. En kısa biçimiyle ulus nedir sorusuna şu yanıtı verebiliriz:

Toprak birliği, dil birliği ve iktisadi yaşam birliği temelleri üzerinde yükselmiş, ruhi şekillenmenin tarihsel olarak meydana getirdiği insan topluluklarına **Ulus** diyoruz.

Uluslaşma sürecinde, feodalizmde var olan iç gümrükler ortadan kalkmış, pazar birliği sağlanmış; bu pazarda kullanılan ortak bir dil oluşmuş; kültürel bir gelişme sağlanmıştır. Bir topluluğun ulus olabilmesi için bu özellikleri taşıması zorunludur. Amerika'yla İngiltere aynı dili konuşur, ama bu yetmez. Yahudiler dünyanın birçok yerinde aynı gelenekler ve aynı ortak dillerini yaşatmışlardır. Ama bu da yetmez bir Amerikan Yahudi'siyle bir Polonya Yahudi'sinin aynı ulusa mensup olmasına.

Bir topluluğun ulus olabilmesi için, yukarıda da belirttiğimiz gibi, öncelikle vatanı oluşturan, sınırları coğrafi olarak belirlenmiş toprak birliğinin; bu topraklar üzerinde yaşayan insanlar arasında ticareti ve anlaşmayı sağlayan dil birliğinin; bu topraklar üzerinde yaşayan ve aynı dili konuşan bu insanlar arasındaki üretim ilişkilerinin yani üretim biçiminin de aynı olması gerekmektedir. Bu da yetmez, bu üç ortak temel üzerinde uzun yıllar birlikte yaşamanın verdiği kültürel vb. biçiminde gelişmiş bir ruhi şekillenmenin olması da gerekmektedir.

Kapitalist Üretim Tarzı

Kapitalist üretim tarzında her şey (insanın emek-gücü de dahil) metadır. Kapitalist düzen toplumu öyle bir biçimlendirmiştir ki, artık insanlar arasındaki ilişkiler bile basit çıkar ilişkileri biçimine dönüşmüştür. Marx'a göre meta, burjuva toplumun bir ekonomik hücresidir. Yani kapitalist üretim tarzının incelenmesine meta ve meta üretimi ile başlayacağız.

Meta Ve Meta Üretimi

Kişisel kullanım ve tüketime değil, satış ve pazarda değişim için ayrılan ürünlerin üretimine **"Meta Üretimi"** denir. Bu ürünlere de **"meta"** denir. Meta üretimi ilkel topluluğun son dönemlerinde ortaya çıkmış, köleci ve feodal toplumlarda da varlığını sürdürmüştür. Ama bu üretim tarzlarında belirleyici olan **"doğal ekonomi"**dir. Yani satış için değil, kişisel tüketim için ürün üretilmesi ve üretilen yerde tüketilmesi geçerlidir. Bu **"doğal ekonomi"** tipinde, her üretici kendi gereksinimi olan şeyleri üretmek için, hammaddeyi sağlar, bunu işler ve bu hammaddeleri kullanılabilir hale getirinceye kadar ki bütün işlerle kendisi uğraşırdı. Üretim sonucunda sadece fazla ürünler değiştirilirdi.

Kapitalist üretim ilişkilerinin gelişmeye başlamasıyla birlikte belirleyici olan üretim ilişkisi meta üretimi olmuştur. Kapitalist toplumda, işçinin emek-gücü de bir metadır. Üretim araçlarına sahip olan bir kapitalist, işçisine ancak kendisinin ve ailesinin geçimi için gerekli olan geçim araçlarını, yani meta almasını sağlayacak bir ücret öder. Bundan dolayı da işçi ile kapitalist arasındaki üretim ilişkileri meta ilişkisi biçimindedir.

Meta'ların üretilmesi, belirli koşulları içerisinde olur. Meta üretiminin olması için birinci koşul; **toplumsal işbölümüdür.**

Yani toplumda, ürünlerin üretiminin farklı birey ya da gruplar tarafından paylaşılması gerekmektedir. Mesela, bazıları ayakkabı, bazıları elbise, bazıları tuz, şeker vb. üretmeleri gerekir. Burada ayakkabı üretenin tuza, tuz üretenin ayakkabıya ihtiyacı vardır. Ve bu üreticiler ürettikleri ürünleri değiştirmek durumundadır. İkinci koşul ise, üretim araçlarının farklı kimselere ait olmasıdır. Daha doğrusu, üretim araçlarının özel mülkiyeti gerekmektedir. Çünkü bir kişinin ürettiği ürünün sahibi olabilmesi için o ürünü, kendine ait üretim araçları ile üretmesi gerekir. İlkel komünal toplumda üretilen ürünler ve avlanan hayvanlar topluluk tarafından paylaşılıyordu. Çünkü üretim araçları tüm topluluğun malıydı. Dolayısıyla meta ve meta üretimi de yoktu.

Meta üretimi, basit ve kapitalist meta üretimi olarak iki biçim altında olmuştur. Kapitalist meta üretimi, basit meta üretimi temeli üzerinde oluşmuştur. Basit meta üretimini küçük köylüler ile zanaatçılar temsil ederler. Bunların üretimi kişisel emek üzerine kurulmuştur. Kendileri çalışır, üretir ve işçi çalıştırmazlar. Dolayısıyla başkasını sömürmezler. Kendilerine ait üretim araçlarına sahiptirler ve sadece kendi ihtiyaçları için üretim yapmakla yetinmeyip, pazar için, satış ve değişim için de üretim yaparlar. Basit meta üreticileri, üretim araçlarına sahip oldukları için kapitalist'e, kimseyi sömürmeyip kişisel emek üzerinde üretim yaptıkları için de proletarya'ya yakındır. Günümüzde, özellikle de kapitalizmin tekelci aşamasında, tekellerin rekabetine dayanmayan, pazardan pay kapamayan bu küçük üreticiler, her geçen gün proleter saflara daha çok yakınlaşmakta ve katılmaktadır. Bundan dolayı tekellere karşıdırlar. Ve bu özellikleri **nedeniyle Demokratik Halk Devrimi**'nde proletaryanın müttefiki olacak güçlerden biri konumundadır.

Metanın Kullanım Değeri Ve Değişim Değeri

Metaların insanın herhangi bir ihtiyacını karşılama niteliğine, **"Metanın Kullanım Değeri"** denir. Bu ihtiyaçlar çeşitli biçimlerde olabilir. Ekmek, elbise, vb. çok önemli ihtiyaçları da giderebilir, araba, mücevher gibi lüks tüketim için de olabilir.

Peki, metaların değerini belirleyen şey nedir?

Metaların yararlılığı arz ve talep konusu, az bulunması ve belirli bir emek sonucu ortaya çıkması özellikleri, bütün metalarda az veya çok bulunan niteliklerdir. İlk bakışta metanın değerini, onun yararlılığı belirler gibi gözükür. Gerçekten de bir meta ne kadar yararlıysa, değeri artar. Ama biraz düşünürsek, "yararlılığın" metanın değerini belirlemediğini anlarız. Mesela; hava insan için çok yararlı ve gerekli bir şeydir; ama parasızdır. Su çok yararlıdır ama çok ucuzdur. Veya bunun tersi olarak altın yararlı bir meta olmadığı halde çok pahalıdır. Öyleyse, metanın değerini belirleyen şey onun yararlılığı değil. Ama bu demek değildir ki, metanın yararlılığı onun değeri üzerinde etki yapmaz. Etki yapar ama değerin kaynağı değildir.

Arz ve talep de ilk bakışta metanın değerini belirler gibi gözükür. Çünkü bir metaya talep artarsa, o metanın fiyatı artar. Ya da bir metanın arzı arttıkça fiyatı azalır. Ama aslında metaların değeri ne arza ne talebe bağlıdır. Örneğin; şeker ile tuzun arz ve talebi birbirini dengelese bile 1 kg şekerin fiyatı 1 kg tuzun fiyatından kat kat fazladır. Demek ki, arz ve talep metanın fiyatı üzerinde etkili olur ama metanın değerini belirleyen etken değildir.

Metaların azlığı da onun değerini belirler gibi görünür. Mesela; altın az bulunduğundan dolayı pahalıdır. Ama su çok olduğu için ucuzdur. Ama bir metanın az bulunması onun değeri üzerinde etki yapsa da değerini belirleyemez. Mesela; kurak geçen bir yılda, yağmura ihtiyaç fazladır. Buna rağmen yağmur para olarak ifade edilecek değere sahip değildir.

Bütün bu özelliklerden sonra geriye bir tek emek kalıyor. Gerçekten de metanın değerini belirleyen özelliği onun **"emek"** ürünü olmasıdır. Bir meta üretmek için fazla emek harcanırsa o metanın değeri artar. Altın örneğini tekrar ele alırsak; altının değerini belirleyen şey, ne azlığı, ne yararlılığı ne de ona olan talebin çokluğudur. Altının aranıp bulunması, temizlenip işlenmesi, kömürden ve buğdaydan daha fazla emek gerektirdiği için değeri de fazladır. Sonuç

olarak şunu söyleyebiliriz: Bir metanın değerini, onun içinde maddeleşmiş (billurlaşmış) **"toplumsal-emek"** belirler.

Metanın değerinin yanında bir de **"kullanım değeri"** vardır. Metayı üreten kişiyi asıl ilgilendiren kullanım-değeri değil, **değeri**'dir. Ama metanın değer olarak ifade edilebilmesi için de kullanım değeri olması gerekir. Yani insanların herhangi bir ihtiyacını gidermesi veya toplum tarafından talep edilmesi gerekmektedir.

Somut Ve Soyut Emek

Çeşitli emek türleri (kunduracının emeği, terzinin emeği, inşaatçının emeği vb.) bunların amaçları, kullandıkları aletler ve emeğin sonuçları dolayısıyla birbirinden ayrılırlar. Kunduracı; çekiç, çivi, örs vb. aletler kullanır ve sonuçta ayakkabı üretir. Terzi; iğne, iplik, dikiş makinesi, makas kullanır ve bunların yardımıyla elbise üretir. Böylece farklı metaların kullanım-değerlerinde farklı emek türleri maddeleşir. Belirli bir biçimde harcanmış emek, somut emektir. Somut emek, metanın kullanım-değerini arttırır. Yani bir terzinin kullandığı makine, alet vb. gelişmiş ise ve terzi de mesleğinde uzmanlaşmış, usta biriyse iyi ve kaliteli elbise dikecektir. Bundan dolayı o elbiseye talep artacaktır. Bu ise onun kullanım-değerinin yükseldiği anlamına gelir.

Bunun yanında meta üretirken genel olarak insan emeğinin harcanması, yani emek-gücünün, kasların, beynin çalıştırılması ise soyut emektir. Soyut emek ise, metanın değerini yaratır.

Para

Para ortaya çıkmadan önce metalar takas usulü ile değiştiriliyorlardı. Herhangi bir meta üreticisi, üretmiş olduğu metayı, kendi ihtiyacı olan başka bir metayla pazarda takas usulü ile değiştiriyor böylece kendi ihtiyacını gideriyordu. Fakat bu yöntem zorlukları da beraberinde getiriyordu. Örneğin; bir marangoz ürettiği masa, sandalye vb. metaları pazara getiriyor. Bu marangozun buğdaya ihtiyacı olduğunu varsayalım. Marangoz her şeyden önce masa ve sandalyeye ihtiyacı olan bir buğday üreticisi bulmak zorundaydı. Bunu yanı sıra eşdeğer sayılan metaların bölünmesi de sorun yaratıyordu. Bir sandalyenin 10 kg buğdaya eşdeğer kılındığını düşünürsek, 15 kg buğdaya ihtiyacı olan bir marangozun 1,5 sandalye

vermesi gerekmektedir. 1,5 sandalye olamayacağına göre ya fazla buğday alıp (mesela 20 kg) 2 sandalye verecek ya da ihtiyacından az buğday alacak (mesela 10 kg), 1 sandalye verecek.

Bu gibi zorluklar, insanları evrensel bir değişim aracı geliştirmeye itti. Ve sonunda bu evrensel değişim aracı bulundu: Para!

İlk önceleri bakır, tuz, tahıl, keçi, koyun, para olarak kullanılıyordu. Daha sonra bunların yerini altın aldı. Altın para, hemen hemen bütün halklarda uzun süre kullanıldı. En sonu çeşitli madenlerden ve kâğıttan para kullanılmaya başlandı.

Meta ekonomisinin gelişmesiyle birlikte paranın birçok fonksiyonları ortaya çıktı. Bunlar;

1- Değerlerin Ölçüsü Olma Özelliği:

Paranın değer ölçüsü olma özelliği, bütün metaların değerini ölçmekten oluşur. Bütün metalar, değerleriyle orantılı olarak parayla ifade edilebilir. Metaların para olarak ifade edilen değerine, o metanın **fiyatı** denir. Yani fiyat, metaların değerinin para olarak ifadesidir. Para, bütün metaların fiyat biçimini ifade eder, fakat kendi fiyatı olmayan bir metadır.

2- Dolaşım Aracı Olma Özelliği:

Paranın ortaya çıkmasından önce, basit değiş tokuş yöntemi kullanılırdı. Yani bir nesne ile başka bir nesne doğrudan değiştirilirdi. Paranın ortaya çıkmasından sonra, bir meta para karşılığı satılır, sonra da para ile başka bir meta satın alınırdı. Meta değişiminin para aracılığıyla yapılmasına META DOLAŞIMI denir. (M-P-M). Böylece para sürekli dolaşır. Metaların dolaşımında paranın dolaşım aracı olma rolü böyle olur.

3- Biriktirme Aracı (Servet Biriktirme Aracı) Olma Özelliği:

Herhangi bir meta üreticisi, ürettiği metaları satıp, elinde biriken parayı değişik metalar almak için kullanmazsa, yani parayı dolaşım alanından çıkarırsa, biriken bu para servet olur. Meta üreticisi biriktirdiği bu parayı daha sonra, işini genişletmek, ev, araba almak vb. işlerde kullanabilir.

4- Ödeme Aracı Olma Özelliği:

Meta ekonomisinin geliştiği dönemde, metalar her zaman peşin satılmaz. Meta alım satım işleri krediyle yapılabilir. Krediyle satış yapıldığında alıcı peşin para ödemeden metanın sahibi olur. Ödeme önceden saptanmış bir tarihte yapılır. Burada paranın ödeme aracı olma özelliği açıkça görülür.

Sermaye Ve Artı-Değer

Kapitalizmin Ortaya Çıkış Koşulları

Kapitalizmin ortaya çıkabilmesi için koşul gereklidir:

1- Birey olarak özgür olan fakat üretim araçlarından yoksun olduğu için emek-gücünü satmak zorunda olan insanların olması.

2- Üretim araçlarının ve bol miktarda paranın ufak bir azınlığın elinde birikmesi gerekmektedir.

Bu iki koşul, feodal üretim tarzının bağrında doğmuştur.

Sermayenin İlkel Birikimi

Sermayenin ilkel birikimi ilk olarak İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Buradaki toprak beyleri, köylülerin toprakların zorla ellerinden alıyorlardı. Yeni gelişen burjuvazi, hem devlet topraklarını mülk ediniyor hem de kilise mallarını yağmalıyordu. Toprakları ellerinden alınan köylüler, sanayi merkezlerine göç ediyorlar ve sefalet içerisinde yaşıyorlardı. Köylülerin topraklarının ellerinden alınması, kapitalizm açısından iki olumlu sonuç meydana getiriyordu:

1- Topraklar, az sayıda kişilerin özel mülkiyeti hali geliyor,

2- Toprakları ellerinden alınan ve sanayi merkezlerine göç eden köylüler, sanayi için muazzam bir emek-gücü oluşturuyordu. Bu sonuç aynı zamanda, kapitalizmin doğuşu için gerekli birinci koşuldur.

Marx'a göre büyük kapitalist işletmelerin kurulması için gerekli büyük parasal zenginliklerin yaratılması şu yollarla olmuştur:

1- Sömürge Sistemi: Bu yolla Asya, Afrika ve Amerika'nın yerli halkları köle haline getirilmiş ve yağmalanmıştır.

2- Mali Sistem: Vergi, kira, vb.

3- Himayecilik sistemi: Devletin, kapitalizmin gelişmesi için uyguladığı kolaylıklar.

4- Zor yoluyla sömürü.

Paranın Sermayeye Dönüşmesi

Sermaye nedir diye sorulduğunda hemen herkes birikmiş paraya, eve, arabaya, tarlaya vb. şeylere sermaye diyecektir. Oysa bu, artı-değer sömürüsünü gizlemek için uydurulmuş bir aldatmacadır. Eğer para üretim sürecine sokulmuşsa ve bundan artı-değer elde ediliyorsa sermaye adını alır.

Kapitalizmden önce meta dolaşımı M-P-M (Meta-Para-Meta) formülü ile yani, başta bir meta satın almak için meta satma şeklindeydi. Kapitalizmde, sermayenin hareketi, P-M-P (Para-Meta-Para) yani satmak için satın almak şeklinde formüle edildi.

Artı-Değer

Artı-değer, işçi sınıfının kapitalistler tarafından sömürülmesi sonucu ortaya çıkar. İşçi, kendi emek-gücü değerini üretmek için gerekli olandan daha fazla çalıştırılır. Artı-değer, bu fazla çalıştırılma sürecinde işçi tarafından üretilir.

Örneğin; 10 işçinin çalıştığı bir konfeksiyon atölyesini ele alırsak, atölye sahibinin bu 10 işçiyi 3.000.000 TL aylıkla çalıştırdığını varsayalım. Astar, kumaş, iplik, fermuar vb. maddeleri 10.000.000 TL'ye aldığını düşünelim. Elektrik, binaların yıpranması, makinelerin eskime payı olarak da 5.000.000 TL kabul edersek, atölye sahibi bir ay için toplam olarak 45.000.000 TL ödeme yapacaktır. Bir işçi tek başına 3.000.000 TL'lik değer yaratıyorsa, 10 işçinin yarattığı değer 30.000.000 TL olacaktır. İşçiler kendilerine ödenen ücretin değerini 15 günde üretmişlerdir. Oysa patron onları 30 gün için kiralamıştır. İşçiler bu diğer 15 günde 30.000 TL'lik bir değer daha yaratırlar. İşte bu 15 günde yaratılan değerler artı-değeri oluşturur. Yani başlangıçta patron 45.000.000 TL ödeme yapmıştı. Üretim sonucunda ortaya çıkan metaların değeri ise, iplik, astar vs. 10.000.000 TL, makine yıpranma payı, elektrik vs. 5.000.000 TL işçilerin yarattığı değer ise 60.000.000 TL, üretim sonucunda ortaya çıkan metalar satılırsa 75.000.000 TL para elde edilecektir. Buna göre:

Satış sonucu elde edilen: 75.000.000 TL
Başlangıçta ödenen: -45.000.000 TL

30.000.000. TL

Patrona giden, işçinin ürettiği artı-değerdir.

Gerekli-emek zamanında işçi, emek-gücünün değerini, yani kendisi ve ailesi için gerekli geçim araçlarının değerini üretmek için çalışır. Gerekli emek-zamanı, işçiye kapitalist tarafından ücret olarak ödenir.

Ek-emek zamanında ise işçi, artı-emek harcayarak üretim sonucunda kapitalistin el koyduğu artı-değeri üretir. Yani ek-emek zamanında üretilen artı-ürünler kapitalistler tarafından el konulan artı-değer biçimini alır.

Değişen Sermaye Ve Değişmeyen Sermaye

Bir kapitalistin herhangi bir işletme kurarken, sermayesinin bir kısmını işletme (fabrika) binasının yapımına, hammaddelere, yakıta vb. şeylere yatırır. Bu sermaye üretim sürecinde değişmez. Ancak üretim süreci içerisinde yavaş yavaş üretilen ürünlere aktarılır. Üretim araçları (makine, alet, hammadde) satın almak için harcanan ve üretim sürecinde büyüklüğünü değiştirmeyen bu sermayeye **Değişmeyen Sermaye** denir.

Kapitalist, üretim araçlarından başka, sermayesinin bir bölümüyle de bu araçları kullanarak meta üretecek olan emek-gücünü satın alır. Üretim süreci sonunda kapitalist, işçiye ödediği ücretten daha fazla bir değer elde eder. Bu artı-değerdir. Bundan dolayı, emek-gücü satın almak için harcanan bu sermayeye **Değişen Sermaye** denir. Üretim süreci sonunda başlangıçtakinden fazla değer üreten yalnızca değişen sermaye, yani emek-gücüdür.

Sermayenin bu şekilde bölünmesini burjuva iktisatçıları kabul etmezler. Onlar, sömürüyü gizlemek için sermayeyi sabit ve döner sermaye olarak ikiye ayırıyorlar.

Sabit Sermaye: İşletme binalarına (fabrika binaları), makineler, aletler vb. sabit sermaye denir. Çünkü bunlar kendi değerlerini, kullandıkça, süreç içerisinde ürünlerine katarlar.

Döner Sermaye: Hammaddeler, yakıta, yardımcı maddelere ve emek-gücüne döner sermaye denir. Bunlar da, üretim süreci sonunda metaların satılmasıyla, para olarak yeniden kapitaliste döner. Bundan dolayı döner sermaye olarak adlandırılır.

Sermayenin bu şekilde bölünmesi emek-gücünün üretimdeki rolünü ve sömürüyü gizler. Burada emek-gücü, hammaddelerle, yakıtla, yardımcı maddelerle aynı bölüme alınarak, sanki emek-gücünün onlardan farkı yokmuş gibi gösterilmeye çalışılır. Böylece

artı-değerin yaratıcısı olan emek-gücünün rolü ve artı-değer sömürüsü gizlenmiş olur.

Sömürü Derecesini Yükseltmenin İki Yolu

1- Mutlak Artı-Değer

Kapitalist sistemde emek-zamanı ikiye bölünmüştür.

1- Gerekli-emek zamanı

2- Ek-emek zamanı

İşçi, kendisi ve ailesi için gerekli geçim araçlarının değerini gerekli-emek zamanında, kapitaliste artı-değer olarak giden değerler ise, ek-emek zamanında üretir. Bundan dolayı kapitalist sürekli olarak ek-emek zamanını artırmak ister.

İşgününün uzatılmasıyla elde edilen artı-değere **mutlak artı-değer** denir. Örneğin, 10 saat çalışılan bir fabrikayı ele alalım. Bu işyerinde 5 saat gerekli-emek zamanı, 5 saat de ek-emek zamanı olduğunu varsayalım. Eğer bu işyerinde işgünü saati 13 saate çıkarılırsa, gerekli-emek zamanı değişmeyecek ama ek-emek zamanı 8 saate çıkacaktır.

Kapitalizmin yeni geliştiği dönemlerde bu yöntem sık kullanılırdı. Ama işçi sınıfının savaşımı sonucu kapitalistler, bu yöntemden vazgeçmek zorunda kaldılar. Bunun yerine sömürüyü artıran fakat daha gizli yöntemler kullanmaya başladılar.

2- Nispi Artı-Değer

Bu yöntemde işgünü süresi uzamaz, fakat gerekli-emek zamanı kısaltılarak ek-emek zamanı uzatılır. Bu, şu yöntemle olur. Gerekli-emek zamanı, işçinin ve ailesinin yaşaması için gerekli geçim araçlarını üretmek için ayarlandığına göre, tüketim maddeleri üreten işkollarında emek üretkenliği artarsa, tüketim maddeleri (yiyecek, giyecek vb.) fiyatı düşecektir. Bu sayede emek-gücünün değeri düşecektir, yani gerekli-emek zamanı kısalacaktır. İşgünü süresi aynı kaldığı için de ek-emek zamanı artacaktır.

3- Ek Artı-Değer

Bu yöntem nispi artı-değerin bir türüdür. Bu yöntemle kısa süreli artı-değer elde edilir. Herhangi bir kapitalist, işletmesinde teknolojinin yeni geliştirdiği bir makineyi ilk olarak kendisi alır ve

işletmesinde çalıştırır. Bu sayede, aynı işkolundaki diğer kapitalistlerden daha ucuz meta üretir ve daha çok kar elde eder. Ama er ya da geç diğer kapitalist işletme sahipleri de bu makineyi alır ve üretime geçirirler. Böylece aralarındaki fark kapanır. Kısa süreli olması bu nedenledir.

Kapitalizmin Temel Çelişkisi

Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte, üretim giderek toplumsallaşmıştır. Yani daha önceki küçük atölyelerin yerine binlerce işçinin beraber çalıştığı dev fabrikalar kurulmuştur. Kapitalizmde üretimin bu şekilde toplumsal olmasına rağmen, fabrikalar, üretim araçları, topraklar, yeraltı ve yerüstü zenginlik kaynakları özel mülktür. Üretimin toplumsal olmasına rağmen, üretim sonucu ortaya çıkan metalara da kapitalist el koymaktadır. İşte çelişki buradadır:

"Üretimin toplumsal niteliği ile mülk edinmenin kapitalist özel biçimi" kapitalizmin temel çelişkisidir.

Artı-Değerin Kara Dönüşmesi
Ve Çeşitli Sömürücü Gruplar Arasında Dağılımı

Sermayenin hareketi iki dolaşım ve bir üretim aşamasına bölünür. Burada kesin rol üretimdedir. Çünkü artı-değer üretimde yaratılır. Sermayenin hareketinin durması ya da yavaşlaması demek artı-değerin azalması veya yok olması demektir.

Birinci aşamada sermaye, para olarak dolaşım alanındadır. Bir kapitalist, üretim yapmak için gerekli olan üretim araçları ve emekgücünü para ile satın alır. Bu, şu şekilde formüle edilir:

$$P\text{-}M \begin{matrix} E \\ Üa \end{matrix}$$

(P-Para, M-Meta, E-Emek, Üa-Üretim araçları)

İkinci aşamada sermaye, dolaşım alanına yeniden döner. İkinci aşamada, yani üretim sürecinde üretilen metalar pazarda paraya çevrilir. Buradaki sermayenin hareketi şu şekildedir.

$$M \begin{matrix} E \\ Üa \end{matrix} Ü \ldots\ldots M'$$

Üçüncü aşamada sermaye, dolaşın alanına yeniden döner. İkinci aşamada, yani üretim sürecinde üretilen metalar pazarda paraya çevrilir. Buradaki sermayenin hareketi şu şekildedir:

M'- P

Sermayenin hareketi para olarak başlamıştı ve yine para olarak dönüşerek sonuçlandı. Ama sonuç elde edilen para ilk baştaki paradan daha fazladır. Formüllerdeki **(M')** veya **(P')** ifadesi bu değişikliği belirtir. Sermayenin bütün hareketi şu şekilde formüle edilir:

E
P-M ...Ü...M'...P'
Üa

Yani, kapitalist, parasıyla ilk başta metalar (emek-gücü ve üretim araçları) satın alıyor. Emek-gücü ve üretim araçlarının üretime sokulması sonucu bir ürün elde ediliyor. Ürün pazara götürülünce içerisinde artı-değeri barındıran başlangıçtakinden farklı bir meta halini alıyor. Ve pazarda satılıp paraya çevriliyor. Bu para da başlangıçtaki paradan farklı (fazla) oluyor. Çünkü artı-değeri içeriyor.

Farklı Sermaye Şekilleri ve Kapitalist Gruplar

Yukarıda da gördük ki, sanayi sermayesi üç aşmaya giriyor. Ve buna da üç sermaye şekli denk geliyor. Para şekli, üretim şekli ve meta şekli. Sermayenin farklı şekilleri, burjuvazinin farklı gruplarına denk düşer, bunlar; sanayiciler, tüccarlar, bankacılardır.

Sanayiciler, işçilerin ürettiği artı-değere el koyar. Tüccarlar, üretilen metaları paraya çevirir. Bankacılar ise, parayı toplar ve uygun yerlere yatırırlar. Bu guruplardan hepsi de işçi sınıfının yarattığı artı-değerden pay alırlar. Bunlardan başka bu sömürücü gruplara dahil olan bir grup da toprak sahibidir. Bu grup da artı-değerden pay alır.

Peki, sermayeci kapitalist, artı-değeri neden diğer gruplarla paylaşır?

Kapitalist sistemde üretilen metalar satış için yani Pazar için üretilirler. Metaların sadece üretilmesiyle iş bitmez, metaların tüketiciye ulaştırılması gerekir. Sanayici bu görevi tüccara bırakır.

Çünkü bu işi tüccara bırakmasaydı, ürettiği metaları tüketiciye ulaştırmak için her bölgeye; ile, ilçeye vs. yerlere mağazalar açıp satış elemanı yetiştirmek zorunda kalacaktı. Bu ise ek bir sermaye ve yatırım yapması anlamına geliyordu. Bunu yapmak istemeyen sanayici, bu görevi tüccara bıraktı. Böylece, tüccarlar da artı-değerden pay almaya başladılar. Tüccarların bu yolla elde ettikleri kara **Ticari Kar** denir.

KAPİTALİST TOPRAK RANTI

Kapitalist sistemdeki toprak rant'ı, eşit olmayan verimliliklere sahip toprakların ürünlerinin eşit fiyata satılmasıyla oluşur. Yani, düşük verimlilikteki (bakımsız, kıraç topraklardaki) toprakta üretilen ürünün maliyet fiyatı daha yüksek olur, ama bu verimli bir toprakta daha ucuza mal olur. Bu durumda, toplumun gereksinmesi, üretilen ürünlerin tümünün tüketilmesini zorunlu kıldığı sürece, ürünlerin satış fiyatı, üretim maliyeti en yüksek olana göre belirlenecektir. İkisi arasındaki fark rant'ı oluşturur.

Kapitalist sistemdeki toprak rant'ı, feodalizmdeki toprak rant'ından farklıdır. Feodalizmdeki toprak rant'ı, iki sınıf arasındaki, yani toprak sahibi (senyör) ile serf (köylü) arasındaki feodal üretim ilişkilerini ifade eder. Kapitalizmdeki toprak rant'ı ise üç sınıfın ilişkilerini ifade eder. Bunlar; toprak sahipleri, kiracı kapitalistler ve ücretli tarım emekçileridir.

1- Farklılık Rantı

Farklılık rant'ı diğerlerine göre daha iyi koşullar içinde bulunan tarım işletmelerinde elde edilen ortalama kar'ın üstündeki kar fazlasıdır. Farklılık rant'ını sağlayan üç etken vardır:

a) Topraklar Arasındaki Verimlilik Farkları: Verimli topraklar, kıraç topraklara oranla daha iyi ürün verir. Verimli toprakta üretim yapanlar farklılık rant'ına sahip olurlar.

b) Pazarla İlişkisi Bakımından Topraklar Arasındaki Konum Farkları: Üretilen tarımsal ürünleri pazara ulaştırmak çeşitli zorlukları ve belli miktarda maddi kaybı içerinde barındırır. Bu nedenle, yol üzerinde olmayan, dağ başındaki bir tarla ile yol kenarında veya pazara yakın tarlalar arasıda farklılıklar oluşur.

c) Toprağa Yatırılan Ek Sermayeden Sağlanan Verim Farkları: Modern teknikle üretim yapılan topraklarda, klasik üretim aletleriyle (çapa, kazma vb.) üretim yapılan topraklar arasında verim farkı oluşur. Bu da farklılık rantı'dır.

2- Mutlak Rant

Toprağı işlemek üzere kiralayan kapitalistler, toprak sahibine toprağı kullanmak için peşin ödeme yaparlar. Toprak üzerindeki mülkiyetinden dolayı, toprak sahibinin peşin olarak aldığı bu paraya Mutlak Rant denir.

Emperyalizm, Tekelci Kapitalizm

1800'lü yılların sonlarına doğru kapitalizm, en yüksek ve en son aşaması olan emperyalizmin özelliklerini göstermeye başlamıştır. Kapitalizmin gelişim dönemindeki serbest rekabet bu dönemde yerini tekellerin egemenline bırakmıştır. Serbest rekabete son veren tekelcilik, rekabeti tümden ortadan kaldıramaz, onun üstünde ve yanında yer alır. Serbest rekabetin yerini de tekeller arası rekabet alır. Üretici güçlerin gelişmesi, yeniliklerin bulunması, hafif sanayiden ağır sanayiye geçiş, üretimde yoğunlaşmaya neden oldu. Bunun yanında kapitalizmin çelişkileri de keskinleşti ve arttı. Üretimin yoğunlaşmasıyla beraber artan fazla üretim, kapitalizmin bunalımlarını da daha sık hale getirdi. Tabi ki, bu bunalımlardan en fazla etkilenen emekçiler oluyordu. Üretimde ve teknikteki tüm muazzam gelişmelere karşın, emekçilerin durumu her geçen gün daha da kötüye gidiyordu.

Emperyalizmin incelenmesi ve tahlilinin yapılmasını Lenin, 1916'da yazdığı **"Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması"** adlı yapıtında başarıyla yerine getirmiştir. Bu, sömürüden kurtulmak için savaşan işçi sınıfının elinde teorik bir silahtır.

Kapitalizmin tekelci aşamadaki ekonomik belirtileri şunlardır:

1- Üretimde ve sermayede yoğunlaşma tekelleri yaratmıştır.

2- Banka sermayesiyle sanayi sermayesi iç içe geçmiş ve böylece oluşan "mali sermaye" üzerine **"mali oligarşi"** kurulmuştur.

3- Meta ihracından başka sermaye ihracı da başlamış ve önem kazanmıştır.

4- Dünyayı aralarında paylaşan uluslar arası tekelci kapitalist birlikler kurulmuştur.

5- Tekeller tarafından dünyanın toprak bakımından paylaşılması tamamlanmıştır.

1- Üretimin Yoğunlaşması Ve Tekeller

Emperyalizmden önceki kapitalizmin gelişme döneminde serbest rekabet egemendi. Aynı metalar birçok kapitalist tarafından kar amacıyla üretiliyor ve satılıyordu. Bu dönemde güçlüler zayıfları yutarak genişlediler ve zenginleştiler. Zayıfları iflasa ve yıkıma sürükleyen, zengin ve güçlüleri daha da zenginleştiren serbest rekabet üretimin yoğunlaşmasına neden olur. Üretimin yoğunlaşması demek üretimin, yüzlerce hatta binlerce işçinin çalıştığı çok büyük işletmelerde yapılması demektir.

Sermayenin yoğunlaşması beraberinde sermayenin merkezileşmesini getirir. Birçok sermayenin tek bir sermaye olarak kaynaşması sonucunda sermayenin daha az kişide toplanmasına **Sermayenin Merkezileşmesi** denir. Sermayenin merkezileşmesi, anlaşma ile şirketlerin birleşmesi sonucunda ve büyük sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesi sonucu büyük işçi kitleleri, dev işletmelerde toplanır. Bu, işçi sınıfının sermayeye karşı savaşımında birleşmesini ve örgütlenmesini kolaylaştırır.

Tekel Şekilleri

Üretimin yoğunlaşması sonucu tekellerin doğuşu, sermayesi büyük olan bu büyük işletmelerdeki rekabetle birbirlerini yenmelerinin zorluğunu da beraberinde getirir. Bu durumda tekeller, sürüm alanlarını (pazarları), hammadde kaynaklarını paylaşmak ve alım-satım fiyatlarını belirlemek üzere anlaşırlar. Çünkü bu, kendi aralarındaki rekabetten daha kar'lıdır. Başlıca tekel şekilleri şunlardır:

a) Kartel

Kartel, üretimlerin paylaşılması ve satış fiyatları üzerinde anlaşma yapıldığı gruplaşmadır. Kartel'e üye olan işletmeler, ürün yapım ve satışında bağımsızdırlar.

b) Sendika

Sendikaya bağlı işletmeler tamamen bağımsız üretim yaparlar, ama ticari özerkliklerini kaybederler. Sendika üyeleri tek başlarına hammadde satın alamazlar ve ürünlerini tek başlarına satamazlar. Hammadde alım ve ürünlerini satışı ortaklaşa yapılır.

c) Tröst

Bu tekel şeklinde, bütün işletmelerin mülkiyeti ortak hale getirilir ve işletmelerin sahipleri birer hisse sahibi olurlar. Hisse senetleri oranında da kar alırlar.

d) Konsorsiyum

En büyük tröstlerin, bankaların, sigorta şirketlerinin, büyük işletmelerin ortak bir mali bağımlılık temeli üzerinde birleşmesidir.

Tekeller ve Rekabet

Tekellerin ortaya çıkması rekabeti ortadan kaldırmaz. Çünkü tekeller rekabetle varolurlar. Tekellerin rekabeti dört şekilde görülür:

a) Tekeller ile Tekel Olmayan ve Tekele Katılmayan Kapitalist İşletmeler Arasındaki Rekabet: Bu ikisi arasındaki rekabet, tekellerin tekele bağlı olmayan işletmeleri, tekele girmeye zorlamak veya kesin olarak onları ortadan kaldırmak için her çareye başvurulması şeklinde geçer.

b) Tekellerin Kendi Arasındaki Rekabet: Bu rekabette, kartellere ve sendikalara katılanlar, en iyi pazarları almak ve üretimde en büyü payı ele geçirmek için savaşırlar. Tröst ve konsorsiyumlar ise, kilit noktaları tutmak ve büyük hisse senetleri ele geçirmek için rekabet ederler. Bu savaşımlar çoğu kez gizli şekilde olur ancak, ağır bunalım dönemlerinde iyice açığa çıkar.

c) Aynı Üretim Dalındaki Tekeller Arasındaki Rekabet: Bu rekabet şekli, aynı üretim dalında birçok tekel bulunduğu zaman olur.

d) Farklı Üretim Dallarındaki Tekeller Arasındaki Rekabet: Farklı üretim dallarındaki tekeller, birbirlerine mümkün olduğunca pahalı meta satmak isterler. Örneğin; bir otomobil lastiği tekelinin otomobil üreten tekelle arasındaki rekabet gibi.

Tekellerin kendi aralarındaki ve tekele katılmayan işletmelerle aralarındaki rekabette kullandıkları savaş yöntemlerinin belli başlıları şunlardır:

a) Hammaddeden yoksun bırakmak.

b) Ulaştırma (taşıma) araçlarından yoksun bırakmak.

c) Yalnızca tekellerle alışveriş yapmaları için müşterilerle anlaşmak.

d) Sistemli bir biçimde fiyat indirmek. (Bu yöntem tekel-dışı olan işletmeleri iflasa sürüklemek için en ideal yöntemdir).

e) Kredileri kesmek. (Bankalar, tekellere ait olduğundan, istediği zaman istediği işletmeye verilen kredileri kesebilir).

f) Boykot.

g) Bu yöntemlere Amerikan usulünü, yani işletmelerin dolandırılmasını, havaya uçurulması, teknolojinin çalınması yöntemini de eklemek gerekir.

Mali Sermaye ve Mali Oligarşi

Bankalar ilk olarak basit birer aracı kurum olarak ortaya çıktılar. Tasarruf sahiplerinin paralarının güvenlikte olduğu ve karşılığında bir miktar faiz alarak yatırdıkları kurumdu. Üretimin ve sermayenin yoğunlaşması-merkezileşmesi sonucu sanayi tekellerinin ortaya çıkması, banka sermayesinin yoğunlaşmasını ve banka tekellerinin oluşmasını beraberinde getirdi. Bankalar arasındaki savaş ve rekabet, tıpkı sanayide olduğu gibi büyük ve güçlü bankaların küçükleri yutması ya da iflasa sürüklemesi sonucuna vardı. Küçük bankaların ortadan kalkmasıyla birlikte, büyük bankalar aralarında anlaşarak banka tekellerini oluşturdular.

Banka tekelleri, sanayi, ticaret, sigorta, ulaşım tekellerinden hisse senetleri alarak bu sanayi ve ticaret tekellerinin ortakları haline geldiler. Aynı zamanda bu sanayi ve ticaret tekelleri de, ortak oldukları bankaların hisse senetlerini aldılar. Böylece, tekelci banka sermayesiyle tekelci sermaye iç içe girmiş oldu. Bu iç içe geçiş mali sermayeyi oluşturur.

Banka sermayesiyle sanayi sermayesinin iç içe girişi özellikle personel birliği şeklinde görülür. Yani aynı kişi birçok sanayi ve ticaret ve banka tekelinin başına geçer. Banka yöneticileri sanayi işletmelerinin yönetim kuruluna girerler, sanayi tekellerinin yöneticileri de banka yönetimine katılırlar.

Mali Oligarşi

Mali Oligarşi, birkaç finans kralının egemenliği ve iktidarıdır. Tekellerin ve mali sermayenin gelişmesi, ülkenin ekonomi ve politikasında, en büyük bankacı ve sanayicilerden oluşan bir grubun denetimi ele geçirmesi sonucunu ortaya çıkarır. Ekonomik alanda olduğu gibi politik alanda da mali oligarşi söz sahibi olur. Tekeller, hükümet aygıtıyla bütünleşir.

3- Sermaye İhracı

Emperyalizmden önceki dönemde, çeşitli ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin en belirgin biçimi, meta ihracıydı. Emperyalizm döneminde meta ihracından başka sermaye ihracı da başladı ve meta ihracından daha büyük önem kazandı.

Sermaye İhracı Neden ve Nasıl Olur?

Sanayi bakımından gelişmiş ülkelerde aşırı kar'dan dolayı sermaye fazlası oluşur. Tekeller her şartta kar, daha fazla kar amacını güttüklerinden tabi ki, bu sermaye fazlasını emekçi halkın yaşam düzeyini yükseltmek için kullanmazlar. Tekeller bu sermaye fazlalarını, kar'larına daha büyük kar'lar eklemek üzere, az gelişmiş ülkelere ihraç ederler ve bu ülkeleri sömürürler. Sermaye, yabancı ülkelere iki şekilde ihraç edilir.

a) İkraz Sermayesi

İkraz sermayesi ihracı, başka ülkelerin (genellikle az gelişmiş ülkelerin) hükümetlerine veya kapitalist işletmelerine borç (kredi) verilerek olur. Kredi alan bu ülkelerin hükümetleri ya da kapitalistleri, aldıkları bu kredi karşılığında belirli bir faiz öderler. Kredi alan ülkelerin proleterleri tarafından yaratılan artı-değer böylece, sermaye ihraç eden ülkelere akar.

b) Üretici Sermaye

Üretici sermaye ihracı, kapitalistlerin başka ülkelere fabrikalar, işletmeler vb. kurdukları zaman olur.

Sermayenin bu iki şekilde ihracı, en çok az gelişmiş ülkelere yapılır. Çünkü buralarda toprak ucuz, hammadde bol, ücretler düşüktür. Bütün bunlar fazla kar için her şeyi yapacak olan sermayenin iştahını kabartır. Her ne kadar burjuva ideologları, az gelişmiş ülkelere yapılan bu sermaye ihraçlarını "yardım", "iyilik" olarak göstermeye çalışsa da asıl amaçları bu ülkeleri sömürgeleştirmek daha doğrusu köleleştirmektir!

4- Dünya'nın Kapitalist Birlikler Arasında Ekonomik Bakımdan Paylaşılması

Kapitalist ülkelerin tekelleri, her şeyden önce iç pazarda egemenlik kurmaya çalışırlar. İç Pazar tekeller arasında paylaşılır ve anlaşma yapılarak fiyatlar yüksek tutulur. İç pazarı paylaşan bu tekeller, pazarlarını yabancı tekellerin rekabetine karşı korumak için

aralarında anlaşırlar ve devlet bu amaçla gümrük vergilerini yüksek tutar, bazen de bazı metaların ithalini resmen yasaklar. Gümrük vergisinin yüksek tutulması sonucu, satış fiyatı çok yüksek olacağından bu pazara yabancı tekeller meta ihraç edemezler. Böylece tekellerin iç pazardaki egemenliği sağlanmış olur.

Fakat yapılan aşırı üretim sonucu ortaya çıkan metaları sadece iç Pazar ememez (tüketemez). Bundan dolayı tekeller, dış pazara yönelmek zorundadırlar. Ama bütün tekeller kendi pazarlarını korumak için gümrük vergilerini yüksek tuttuklarından dolayı başka pazarlara meta ihracı çok zordur. Bu durumda tekeller, gümrük vergilerinden kurtulmanın en iyi yolu olan sermaye ihracına başvururlar. Başka ülkelere üretici sermaye (fabrika, işletme) ihraç eden kapitalistler, bu ülkelerde bol miktarda meta üretirler ve bunları ucuza satarak bu ülkelerdeki rakiplerini çökertmeye çalışırlar. Rakiplerini çökerttikten sonra fiyatları istedikleri gibi yükseltirler. Dış pazarlar uğruna bu savaşımın sonucunda dünyanın çeşitli bölgeleri farklı tekellerin egemenlik bölgeleri olarak ekonomik bakımdan paylaşılır.

Bir üretim dalından birçok tröst veya sendika, kapitalist dünyada kesin bir rol oynamaya başladığı zaman, uluslararası tekellerin oluşma koşulları yaratılmış olur. Uluslararası tekeller, çeşitli ülkelerin en büyük tekelleri arasında, hangi Pazar kime ait olacak, hammadde kaynakları nasıl paylaşılacak, ne kadar meta üretilecek ve hangi fiyattan satılacak vb. üzerinde anlaşmaları demektir.

Dünya'nın Toprak Bakımından Paylaşılması

Emperyalizme geçiş döneminde gelişmiş kapitalist ülkeler, geri kalmış ülkeleri sömürge haline getiriyorlardı. Bu dönemde en fazla sömürgesi olan ülke İngiltere'ydi. Emperyalist devletler, sömürgeleştirdikleri ülkelerin yeraltı ve yerüstü bütün kaynaklarını sömürürler. Ve bu sömürülerini haklı göstermek için, sömürge ülkelere uygarlık götürdüklerini, kültür yönünden ilerlettiklerini vb. şeyleri ileri sürerler. Gerçekte ise amaçları, bu ülkeleri sömürmek ve daha fazla sömürmektir. (Bugün de emperyalistler, Birleşmiş Milletler aracılığıyla, bazı ülkelerdeki iç çatışmaları bahane ederek buralara sömürü amacıyla müdahale etmektir.

Emperyalizme geçiş döneminin başlamasıyla birlikte, geri kalmış ülkeler, gelişmiş kapitalist ülkeler tarafından tamamen sömürge haline getirildiler. Artık dünyanın toprak bakımından

paylaşılması tamamlanmıştı. Yani artık sahipsiz toprak (paylaşılmış topak) kalmamıştı. Bu dönemden sonra gelişecek ve sömürge sahibi olmak isteyen bir ülke, bu amacına ancak bir savaş sonucu kavuşabilirdi. Bu amaçla yapılan I. Ve II. Dünya Savaşları, birer emperyalist paylaşım savaşlarıdır.

Emperyalizmin üç temel özelliği vardır:

a) Emperyalizm, Tekelci Kapitalizmdir

Emperyalizmin başlıca özelliği tekellerin egemenliğidir. Lenin, tekelci kapitalizmin dört kategorisini ortaya çıkarmıştır.

1- Tekeller, üretimin ve sermayenin yoğunlaşması sonucu ortay çıkmıştır. Tekelci grupların kendi aralarında oluşturdukları kartel-ler, sendikalar, tröstler ve konsorsiyumlar kapitalist ülkelerin ekonomisinde belirleyici rol oynarlar. Üretimin ve sermayenin yoğunlaşması sonucu ortaya çıkan ve kapitalist ülkelerin ekonomisinde belirleyici rol oynayan tekellerin oluşması, emperyalizmin bir niteliğidir.

2- Tekeller, önceleri basit birer aracı kurumken, daha sonra güçlü ekonomik merkezler haline gelen bankalardan doğmuştur. Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki büyük 4-5 banka, sanayi sermayesiyle iç içe geçerek mali sermayeyi ve mali oligarşiyi oluşturur. Mali sermaye oligarşi ülkenin ekonomik ve politik yaşamını istediği gibi yönetir.

3- Tekeller pazarı, hammadde kaynaklarını, sermaye yatırım alanlarını ellerinde toplar ve aralarında paylaşırlar. Denetimleri altında bulunan yerler bütün bir ülkeye, kıtaya veya dünyanın çeşitli bölgelerine yayılabilir.

4- Tekeller, emperyalist devletlerin az gelişmiş, geri kalmış ülkeleri sömürge haline getirmelerinden doğmuştur. Emperyalizme geçiş dönemindeki az gelişmiş ülkelerin zor yoluyla, topraklarını işgalle sömürgeleştirmenin yerini (bu ülkelerin uluslarının tepki göstermesi ulusal kurtuluş savaşlarının patlak vermesinden dolayı) bu ülkelerin ekonomik ve politik yönden denetim altına alınarak, yani mali sermaye ve meta ihracı yoluyla sömürme almıştır.

b) Emperyalizm, Asalak Ya Da Çürüyen Kapitalizmdir

Emperyalizmin asalaklığı, kendini, kapitalist üretimle hiç bir şekilde ilişkisinin bulunmamasında ifade eder. Bilindiği gibi kapitalizmin gelişme aşamasında küçük üreticiler vardı ve bu küçük

üreticiler üretime katılır, bir işçi gibi çalışırlardı. Üretimin ve sermayenin yoğunlaşması sonucu tekellerin oluştuğu ve kapitalistlerin birer hisset senedi, devlet tahvili vb. türden değer sahipleri olduğu emperyalist aşamada ise bu hiç görülmez. Hatta işletme sahibi kapitalistler, işletmelerin yönetimini bil kendisi yapmaz, ücretli teknik elamanlara (müdür vb.) bırakırlar.

Emperyalizmin çürüyen kapitalizm olduğu, teknolojinin gelişmesinden dolayı, tüm topluma yetecek ürünlerin üretilebildiği, herkesin bir iş sahibi olabileceği, bilimin ve teknolojinin insanlığın hizmetine sokulabileceği halde, insanlar işsiz, evsi, çıplak, aç, mağazaların vitrinlerindeki ürünlerden yoksun bir şekilde yaşamaya mahkûm edilmesiyle daha açık ve net biçimde ifade edilebilir.

Yine bu dönemde kapitalizmin çürümesi ve asalaklığı, kapitalistlerin asalaklığı, kapitalistlerin asalakça ihtiyaçlarını sağlayan, üretici olmayan alanlara olan talebin artması ve burada çalışanların sayısının artmasıyla kendini gösterir.

c) Emperyalizm, Can Çekişen Kapitalizmdir

Emperyalist kapitalizmin baş çelişkisi, emek ile sermaye arasındaki çelişkidir. Tekelci kapitalist dönemde emekçi yığınlar, acımasızca sömürülür. Bu sömürü tekel öncesi kapitalizmde bile görülmemiştir.

Bu dönemde, üretimde tekellere egemen olduğu için fiyatlar üzerinde istedikleri gibi oynarlar. Emeğin yoğunlaşması ve merkezileşmesinden dolayı işsizler ordusunun büyümesi, kapitalistlere düşük fiyat üzerinden emek-gücü satın alma fırsatı doğurur.

Tüm bu aşırı sömürü biçimleri işçi ve emekçilerin maddi durumlarının kötüleşmesine yol açar. Bu da proletarya ile burjuvazi arasındaki sınıf savaşımını keskinleştirir ve böylece proletarya, sömürü düzenini yıkmak üzere devrimci savaşını vermeye başlar.

Ekonomik ve Politik Gelişmenin Eşitsizliği Yasası

Kapitalizm, gelişme dönemlerinde, özellikle başlangıç dönemlerinde düzenli şekilde bir gelişme göstermiştir. Çünkü henüz üretim ilişkileri üretici güçlerin önünde bir engel değil, onu geliştiren bir roldeydi. Sanayilerin ve ülkelerin eşitsiz gelişmesi, kapitalist

üretim tarzının yapısından ileri gelir. Gelişmenin eşitsizliği, kapitalizmdeki rekabet ve üretimin anarşik yapısından kaynaklanır. Kapitalizmin eşitsiz gelişimi, emperyalizme geçişle birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. Emperyalizm döneminde, bazı ülkelerin gelişimi birbirini izleyen sıçramalarla olmuştur. Teknoloji ve bilimin gelişmesi bazı ülkelerde gelişmeyi hızlandırmış ve diğer ülkeleri geçme olanağı sağlamıştır. Sanayileri gelişen bu ülkeler, kendilerine hammadde kaynakları, pazarlar ve sermaye yatırım alanları bulmak zorundaydılar. Oysa dünyada paylaşılmamış toprak kalmamıştır. Yeni gelişen ülkelerin Pazar elde etmesi için yeniden paylaşım gerekiyordu. Bu ise ancak bir savaşla mümkündü.

Güçler arasındaki bu değişme sonucunda kapitalist sistem kendi içinde düşman gruplara bölündü. Emperyalist kapitalist sistemdeki çelişkilerin yoğunlaşması, emperyalistlerin zayıflaması ile sonuçlandı. Bu durumda, emperyalist zincirin en zayıf olduğu, proletaryanın devrimi için elverişli koşulların bulunduğu bir ülkede emperyalist sistemden bir kopma olması mümkündü.

Emperyalizm döneminde, kapitalist ülkelerin ekonomilerindeki gelişimin eşitsizliği, bu ülkelerin politik gelişmelerinin de eşitsizliği sonucuna yol açtı. Sınıf savaşımları her ülkeye göre farklılık gösteriyordu. Emperyalizmde kapitalist ülkelerin ekonomik ve politik gelişmesinin eşitsizliği yasasından hareket eden Lenin, önce birkaç ülkede hatta tek bir kapitalist ülkede sosyalizmin zaferinin olanaklılığını ispatladı. Lenin, bu konuda şunları yazmıştır:

"Eşitsiz ekonomik ve siyasal gelişme, kapitalizmin mutlak yasasıdır. Böylece, sosyalizmin zaferi, önce birkaç, ya da hatta yalnızca bir tek kapitalist ülkede olanaklıdır." (Lenin, Marx-Engels-Marksizm, Sf.333).

Lenin'in bu teorisi, Rusya'da Lenin'in önderliğinde, Komünist Parti'nin örgütlediği, Büyük Ekim Devrimi'nin zaferiyle tam olarak doğrulanmıştır.

Varlıklarının toplumsal üretiminde, insanlar, aralarında, zorunlu, kendi iradelerine bağlı olmayan belirli ilişkiler kurarlar; bu üretim ilişkileri, onların maddi üretici güçlerinin belirli bir gelişme derecesine tekabül eder. Bu üretim ilişkilerinin tümü, toplumun iktisadi yapısını, belirli toplumsal bilinç şekillerine tekabül eden bir hukuki ve siyasal üstyapının üzerinde yükseldiği somut temeli oluşturur. Maddi hayatın üretim tarzı, genel olarak toplumsal, siyasal ve entelektüel hayat sürecini koşullandırır. İnsanların varlığını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır. Gelişmelerinin belirli bir aşamasında toplumun maddi üretici güçleri, o zamana kadar içinde hareket ettikleri mevcut üretim ilişkilerine, ya da bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan mülkiyet ilişkilerine ters düşerler. Üretici güçlerin gelişmesinin biçimleri olan bu ilişkiler, onların engelleri haline gelirler. O zaman bir toplumsal devrim çağı başlar. İktisadi temeldeki değişme, kocaman üstyapıyı, büyük ya da az bir hızla altüst eder.